

Ben Turán

Apám a pózna tetején

(avagy: Örök jelenidő)

*Turán Pál professzor emlékére.
Ahogy régi zsidó sírkövekre vésték:
„Legyen lelke bekötve az élők kötelékébe.”
Mintha ma történt volna, szoktuk mondani...
A későbbi ráismer egy korábbira.
Aki éppen él, azé a jelenidő.
Csak az érzékeli az eleven életet itt és most.
De a múltat is csak ő képes átgondolni...
Így az életet örök jelenidő hídján haladnak át.*

Turán Róbert

Az Izabella utcában egy rémült alak üvöltözött. – Na, zsidó, megint szedheted a lábadat. Nincs vita, nincs vita! – Mert hajnalban érkezett a behívó... De szökéssel végződött! Sikerült, legalábbis elsőre.

Amikor megjött a behívó „munkaszolgálatra”, szigorú parancs a gyülekező dátumával, sürgetővé vált egy terv. Hogyan is kéne lelépni. Ne kelljen a muszkák ellen küldött magyar hadsereg után menni, mint cirkuszban egy trágyaseprő a ló után. Más dolog foglalkoztatta TP-t (ahogy barátai szólították magyarul: Töpö-t). Ő a matematika megszállottja volt. Vajon ez az emberi rendszer érvényesíthető-e az univerzumban?

TP nem akart engedelmes kutya lenni a Magyar Állam zsidótörvényeinek szöges pórázán. Szorongva ugyan, de szinte észre sem vette, hogy gyakran elmélázik ezen. A körülményektől zavartan, fejben próbált tájékozódni... Valahol világháború van, ezt a rádióból tudni. Hihetetlen! A náci csatlós magyar hadsereg egész a Donig menetelt Hitler harapásvágyát növelve, hadd rettegjen a muszka. Itt viszont egyedül kiskutyaként kell arról gondolkodni, hogyan lehet túl az egész. Egyedül... Egyedül van az ember. Mikor érnek el a brigantik?... Aztán TP a természettudós emberek egzakttságát egy pillanatra feladva idealistává vált. Az ég felé fordította arcát, s halkan suttogetta el szemérmes óhaját. – Tárulj, te józan ész. – Ám a kétely újra felütötte fejét. – Régóta készül a magyar állam, hogy megsemmisítsen engem, a zsidót. Miért jó az neki?... Egy főkutya szerint Magyarországon nincsen zsidó-

kérdés! Zsidó se legyen. Magyar úgy van, ezt kéne nekünk megértenünk... Vagy inkább nem. A zsidó örüljön, hogy állampolgárként lehet halott? Ne legyen itt gyász... Még az sem lehet az övé.

TP belegondolt a matematikán túli valóságba. Terjed a náciizmus az országban. S ahogy egy otthonhagyott nő sem lehet csak kicsit terhes. Minden a ni, teljesen, totálisan az. Le kell lépni!

1942-ben még a szeszélyes időjárás is mintha a gyatra világhelyzetet büntette volna. Azonban ez az egy szál öltönyre tervezett TP-t nem érdekelhette. Fázni vagy izzadni most, egyre megy. Le kell lépni. És elővenni a hét éve fiókban lapuló doktorátusi diplomát, amivel megkoszorúzta a math.-fiz. szakos tanárságát. Aztán irány ezzel a nagyvilág. Talán ott van értéke... Kockáztatni kell a csendőrpofont és bikacsököt is? Amely, ha megsuhint, ott nincs többé értelmiségi mérlegelés... Arra gondolt, hogy talán el kellett volna időben menni Amerikába. Együtt azzal a sok matematikus- és fizikusjelölt fiatalemberrel, akiket egy ideig befogadott az Evangélikus Gimnázium, noha zsidók voltak. Ám később a magyar társadalom kihányta őket, mert zsidók. Annak idején TP nagyon meglepődött, hogy Rosenfeldből Turán lett a neve. De a nagypapa azt remélte, hogy így talán elfogadják.

Gyülekező előtt TP hűvös mérlegeléssel gondolkodott. Már teljesen körbe akarják itt keríteni az embert, mert zsidó? Nem volt elég az egyetemi ki-rekesztés? Az állam kutypórázán most mehet az aknamezőre is, vagy hova? Ettől szabadulni kell...

S akkor felvette egyetlen legszebb öltönyét. Ünnepelességet kölcsönözve magának került vasalt nadrág is, keményített inggallér, Eden-kalap, diszkrét mellény, cvikker, esernyő, cúgos cipő kamászlival. TP sportos alkatához és magas homlokához illett a délceg kétsoros zakó. Mert egy vézna szobatudós helyett így korzózó ficsúr látszatát sugallta inkább, partiképes mosollyal... Mindenki elmebetegnek nézte a gyülekezési ponton. Sok viharkabátos ember, akik bakancsban toporogtak, és hátizsájjukban kotorászva ellenőrizték épp, hogy elég előrelátóak voltak-e csomagolásnál, hogy minden szükségeset hoztak-e magukkal frontra menet a hosszú útra... – Ki ez az idióta? – néztek össze páran értetlenül, némi sajnálattal. A gyülekezőhely mint egy méhkaptár. Sürgés, ingerültség, zizegés az egész udvaron. Feszések a viharkabátok, szorítanak a bakancsok, súlyosak a hátizsákok, benne az élet fenntarthatóságának reménye. Pár megkent körözöttes kenyér.

TP elegánsan rágyújtott, s másokat is kínált. Csak fogadják természetesen azt, hogy van, aki másképpen öltözik. – Úrifiú látszat, kérlek alássan. – Valahogy ellen kell ám állni az abnormálisnak!... Kényszermunkások masíroznak itt, civilben ugyan, hogy aztán a viharkabáthoz majd kapjanak egy katonasapkát, és mars a frontra lövészárkot ásni. Jó, de nem jó. TP megtapogatta mellényzsebét, megvan-e még a svájci óra diszkrét függőláncon, egyetlen vagyona? Határozott volt, de mint mézeskalács egy vásárban, csak mosolygott. Sokáig várakoztak így az indulásra.

Akkor a seregnyi embert menetoszlopokba parancsolták éles hangú őrmesterek. Az úti cél Pestről Budára, a külső Bécsi útig, egy vasúti elosztóig lett megadva. Ezt hallotta, aki épp meghallotta... Menet indul! Sokfajta férfiember, öreg és fiatal, szépreményű és beteg, tanár és kupec lódult meg egyszerre, hirtelen tanulva az egyenlípést.

TP a Lánchídig tartotta a tempót. A Lánchídon át, a menetelékényszer dacára is elgondolkodott. Vonulok itten a bizonytalan jövőt szemében hordozó tömeggel, és külvárosi csibészek kísérettel, magyar katonaruhában. De van-e irántunk együttérzés legalább a buzgón templomban imádkozó budapestiekben? Az inkvizíció óta kérdés ez. Igaz-e, van-e olyan, hogy keresztényi irgalom? Ha reménykedhetnénk benne, akkor most nem szorulna össze úgy sok gyomor. Durva a valóság... A Lánchíd a főváros ékessége, mely kecsesen összetartja a Duna felett Budát Pesttel. Méltóságteljes, öreg híd. Az első itt, amely a tizenkilencedik századtól kezdve szimbolizálja a magyar összetartozást. Most szinte felnyögött, hogy egy jogfosztott, rabszolgává süllyesztett tömeget hajtanak át rajta.

Pestről Budára csörtetett át a hosszú, meneteléképtelen csapat, s épp befordulni készült a Fő

utcába, amikor ordítva megakasztották az elejét. Majd elkezdték őket szakaszolni, hogy a királyi Vár magasából lesétáló úri közönség átkelhesse a rossz szagú közegen, s köztük keresztbe átvágva elérje lejjebb a dunai rakparton közlekedő villamost, amely majd hazaviszi. A Fő utca tulajdonképp mellékes hely felé vezette a csürhének nevezett ember-tömeget. Az óbudai téglagyár szárítólérakata volt a cél, amely a budai hegyek lábánál, mezőnyi szélességben terpeszkedett... Az emberekben előlopakodott valamiféle gyanú. Ha ott marhavagonok is vannak, azok hova vihetik őket? A vágóhídra? Aztán a megtorpanó hosszú menet rést nyitott az úri közönségnek, hogy át tudjon kelni a megbélyegzett tömegen, le a békés rakpartra igyekezve. Felvillant a lehetőség TP előtt...

... Kilépett a menetoszlopból, fordulat derékszögben, és máris ment lefelé. A rakpart felé tolongó úri közönség részévé vált. A villámgyors irányváltással az úri közönségben láthatatlanná lett. Derékszögben, feltűnés nélkül s leleplezhetetlenül elegánsan... Lentről még visszánézett, és látta az őrség egyencsákóit, miközben azok vadul terelni kezdték újra a menetundortól szenvedő tömeget. Beleolvadva aztán az egyre tóduló úri közönségbe, fess járókelővé avanszált. Egyszerű pesti polgárrá, nem menekülővé. Feltette szemére a cvikkerét is, amit kölcsönbe kapott. De azért félt. Meg kellett keresnie Telekinét, a kedvesnek nem mondható, de erős tisztelességgel élő, vallásos asszonyt. Régi családi ismerősük volt, évekig takarított náluk, s nem rutinból imádkozott vasárnaponként a Bazilikában.

Mindez az önáltatásnak 1942. esztendejében történt, hogy a műveltnek tudott Európa nem sülyedhet el... Memóriapróba, s TP máris tudta Telekiné régi lakcímét. Ahol járt már egyszer kamaszkorában. A néni kedves egykedvűséggel fogadta, s ha bújtatni kell, hát ő bújtatja. Mivel a függönyök dacára is a gangról belátni az egyszobás kis lakásba, elhatározták, hogy legkevesebb három napig TP beköltözik az ágyneműtartóba. Aztán majd meglátják... Mint Diogenész a hordóban. Ám a kedves, hortyogó Telekiné alatt lenni egy rekamié ágyneműtartójába zsúfolva, s elemlámpa fényénél matematizálni – hát az csak kicsit jó. De lesz értelme a létnek. Három napig ott gondolkodhatott csak matematikai sejtésein az elemlámpa titokzatos fényénél. Így kéretlenül beúszott oda a múlt. Emlékezett arra a különös véletlenre, ahogy bekerült az egyetemre. Hogy a zsidók kiszorítása dacára is egyszer csak... Valami szokatlan gesztus révén. De hát egy kifacsart országban a gesztus is csak furcsa és különös lehet.

Történt, hogy Klebelsberg kultuszminiszter összedugta a fejét Bethlen főminiszterrel. A feudalizmusba temetkezett Magyarország külföldi megvettségét valahogy oldani kellett. Az első világháborúban rossz oldalon harcolt, és így valami arcultaváltás vált szükségessé. Ellensúlyozni kívánván az állandó vereségtudatot, a becsvágyó magyar állam a huszadik században gyorsan kitiltotta zsidóit az életből, a diákokat mindenképp. A látszatra sem adva, számarányok emlegetésével és sosem megnyugodva. Pedig adott időben TP csak tanulni szeretett volna. Azonban magyar egyetemre nem mehetett.

Miután a numerus clausus, vagyis a zsidókvóta az egyetemeken ellehetetlenítette oly sok tehetséges zsidó diák bejutását a szellemi életbe, ezek többsége elillant. Elszökött innen, Amerikába. Elhúztak, mint a vándormadarak. Meg sem álltak a világhírre később. Valóban nemzetbiztonsági kockázatot jelentett a sok, itt nem kellő, zsidó tudósjelölt ifjonc, ki érti? A numerus clausus, ez az úgynevezett „zárt-szám-törvény” kizorította a zsidó diákokat, ezzel akarván mintegy megbosszulni az első világháborús vereséget. S nincsen ám kérdés az előítélet honában. Viszont ennek fényében Bethlen úr egy este megbeszélte Klebelsberg úrral, hogy Magyarország

imázsát valahogy meg kell javítani! S ez másnap bejátszott aztán egy váratlan parlamenti fordulatba...

A Bethlennel történő egyeztetés után Klebelsberg deklarálta, hogy a magyar kultúrfölény biztosítása rendkívül fontos! De a honnak védelmét nem veszélyezteti, ha pár jöttment zsidó egyedet beengedünk az egyetemeinkre. Jó arcunkat mutatván ezzel a külvilág felé. Ami ráfér a sokat bántott magyarra. Ez aztán a parlamentben tizennégy jeles zsidó diák név szerinti felolvasását jelentette... Majd Klebelsberg kultuszminiszter rábeszélte néhány egyetemi dékánt, hogy ezt a mindössze tizennégy darab zsidó vegyék már fel a numerus clausus kirekesztő törvény eddigi hatályának dacára is. Ennyi jeles érettségizett még belefér... a nemzetközi helyzet miatt.

TP-nek nem kellett sok körmöst kapnia korábban az iskolában, hogy jeles tanuló legyen. Ez most jól is jött... Mert így ott lehetett a listázott tizennégy zsidó gyerekben, akiket név szerint felterjesztettek felvehetőségre a magyar parlamentben.

Persze sokan őrjöngtek. – Klebelsberg kultuszminiszter úr! A maradék numerus clausust felszámolni? Ezzel ingadozó kultúrfölényünket is? Veszélyeztetve a keresztény kultúrát? A kegyelmes úr elfelejti, hogy már 1928-at írunk! Újra beengedni a zsidókat az egyetemeinkre? Nein! – De veszélyesség elleni oltás nem volt, s erre a turulista diákbandák verekedni kezdtek az egyetemen. Az egyik bős, ökölrázó turulista megpróbált szónok is lenni, de abba belesült. – A zsidók az okai... – Minek is?

A tizennégy csámpás helyzetének dacára is az egyetemeken maradtak a megszorítások, némi könnyítéssel... „Csak olyan mértékben lehet felvenni zsidókat egyetemi hallgatóknak, hogy számuk ne haladja meg azt a hányadrészt, amely az illető karra felvehető összes zsidó hallgatók számából a kar évfolyamainak számával való elosztás után, egy-egy évfolyamra jut.” Ez az újabb törvény. Értsd meg, ha érted.

... Bethlen azt is mondhatta Klebelsbergnek, hogy az eddig államilag kieszközölt távortartása a tudós zsidó elméknek az egyetemeinktől, egy gazdasági világválság idején még inkább latba esik azon külföldiekénél, akik a pénzeszsákokon ülnek. Tehát változtatni kell az arculaton. Oldja meg!

Akkor történt hát, hogy a magyar parlamentben felállt Klebelsberg, hogy interveniáljon. Hogy szóvá tétessék a Népszövetség előtt vállalt kötelezettség is. Azaz, hogy ne lehessen itt nyílt diszkrimináció továbbélését bizonyítani, legyen hát a gyorsan megnevezett tizennégy, jeles érettségi bizonyítvánnyal bíró izraelita, akik járhatnak magyar egyetemre... Aztán telt-múlt az idő. TP akkor és így lett matematikussá... Egy-egy parlamenti szónok mindig oxigénadóssággal küzd. De a „legfeljebb” tizennégy

örült, bármilyen hihetetlen dolog is történt. Örök kérdés marad azért errefelé Kelet-Európában, hogy ha a zsidó elindul, vajon megérkezik-e?

Mert az egyetem előtt tányérsapkás „Ébredő Magyarok” várták újra és újra, verekedésre hangolva. Nagy futás volt előlük... Egészen 1933-ig. Akkor vége lett az egyetemnek. Ám a jól hizlalt turulisták diákoknak öltözött verőlegényei később is többször megkergették.

Egyszer aztán elrohant az Anonymus-körbe, akik mindig más lakásban kényszerültek találkozni. Csak így, konspirálva lehetett biztonságban matematizálniuk. Ott derült ki többük számára, hogy mely kutatási irányba is forduljanak majd valamikor... Az Anonymus-körben elrejtőzve sikerült fenntartaniuk matematikai tudásuk színvonalát és problémaérzékenységüket. Ez a szűk kör volt az, ahol kérdezni lehetett még... Értelmiségi pedig az, aki érteni akar. Így határoztak. Ami az egyetemeken folyik, a hec-celt hordák rohamai, az érthetetlen. Ez volt a véleményük. A matematikai logika mindig megpróbálta összekötni a földi valóságot a világmindenség aráival. Még egy ilyen szűk, kicsi országban is. Így múlt tovább az idő.

Az Anonymus-körben egyszer, félretéve a matematikát, síri hangon szólalt meg valaki. – Azt írja a *Katolikus Élet*, hogy én bennem van a világuralom eszméje! A zsidó imperializmus. Azért, hogy a világ javainak birtokosa lehessen. Én?... Meg a keresztény népek erkölcsének megromtója is vagyok, a civilizáció veszedelme, egy pénzhajhász, előtérbe tola-kodó rosszindulat. Minden erkölcsi érzéktől mentes. Meg büdös a lábam. Nem is igaz... Azt írják, a zsidó csak azért szereti a szabadságot és népuralmat, mert azok védelme s leple alatt akadálytalanul érvényesülhet és rombolhat. Ezt nem is tudtam... De ha nem tudnátok, megvásároltam az egész sajtót, döntő befolyást szerezve így. Amellyel szemben most az erkölcsi alapon álló keresztény mindig rö-vidséget szenved! Mert reformátori felforgatással pusztítanám el a keresztény kultúrát. Csak ha majd elősdi bacilus mivoltomat belátom s megtagadom, megértve a keresztény társadalom felháborodását, akkor talán nagylelkű megbocsátást nyerhetek. ... Hát a világuralmi ábrándjaimat most egyetlen friss sósokiflire szűkíteném, vajjal.

A későbbi antiszemita őrzöngés még rálicitált a „zsidókvótára”. Kirekesztő, zsidóellenes törvények egész sora fojtogatta a levegő után kapkodó zsidókat. Mint most TP-t a szűk ágyneműtartóban, amikor visszagondolt a korábbra.

Nem sikerült alámerülnie hamis papírokkal sem, mint Takácsi Péter budapesti patikus. TP-t megtalálta egy újabb behívóparancs az Izabella utcában. A régi lakásba bedobva. Nem volt már hová menekülni előle. Lehet, közben ezt a lakást is az „elhagyott javak” közé sorolták... Marhaszállító szerelvény várta az arc nélküli munkaszolgálatos tömeget. A vagonban az a hír járt körbe, hogy Budapestről Erdélybe hurcolják „Horthy fitymáit”. Akik a hadseregben megbízhatatlanság miatt nem... Csak talán budiépítők, szareltakarítók, illetve ellenséges taposóakna-mezőkre zavart próbabábuk lehetnek. Szép kilátás. Az Izabella utcai lakásból a háborús nyílt terepre... Aztán kiderült, hogy ők keskenyvágányú vasútvonalat építhetnek, de azt rohamtempóban. Egyben építeniük kell ott az Árpád-vonalat is, az új határt... Valaki meghalt időközben a vagonban, a testét menet közben hajították ki a tölcséresre. Vigye az ördög... TP egy lélegzetvételnyi időre belegendolt akkor, hogy még matematikus-e? Ez a vonat is kötött pályán halad. Nem csak úgy. S azon belül jut messzire... A remény villan, s aztán eltűnik. A gráfelmélet kapcsán több barátja kérdezte már, hogy miért pont most vonultatják be, 1943 végén. Amikor könyékig benne van már va-

lami nagyon újban. Nincs válasz. És az analitikus számelmélettel mi lesz? Amit otthon hagyott... Lett este, lett reggel.

A vagonokban két napig zötyögtek. Az irány Beszterce–Naszód vármegye, Erdélyben. Műveleti zóna, besztercei gyűjtőtábor. Zsidótlanítás a II. csendőrkörületben is... Végül Szászlekcencére értek, Beszterce szomszédságában. Zakatolva és bezsúfoltságuk bűzében párolódva. – Viszlát, normális élet! – búcsúzott TP még Budapesten... Elszállnak az álmok és lehetőségek. Talán emlékeznek majd ránk páran, de most elmegyek, elvisz a politika értelmetlen örülete. Lehet, lekéstem az életet, és túl sok volt a lebegő álmodozás? De a konkrét számok megőrznek talán rendes fickónak – így gondolkodott. A szeretet ilyenkor hatványozódik. Közben az eső valahogy megkönnyezte a tájat.

Megérkezve minden értéket le kellett adni. Karórát, pénzt, jegygyűrűjét, ezüstgerincű fésűt, szemüveget. A haza javára! Minden munkaszolgálatos sárga karszalagot kapott. Nehogy már azt higgye, hogy dicső magyar katona lehet. Csak egy büntethető senki. Csajka, kötelezően felvarrt sárga karszalag és reménytelenség a szemekben. Leköphetővé váltak.

A faluban omladozó házak lehelték az enyészetet. Az öreg székelgy gazdák dohos tudatalattiba gyömszölték a múltat, mikor itt még virágzott minden. Erre most idehózzák ezeket a szíven döfött zsidókat, hogy katonai vasútvonalat építsenek. Az ilyesmi nem a jövőbe vezet. Egy Százados oktatta ki a tömeget. – Sorakozó, ingyenélő bagázs, na. Szászlekcence szépei, gyorsabban... Emberek! Látják itten körbe a hegyeket? Meredek csúcsok. Onnan vadak jöhetnek le. De a farkas nem a gulyáslevest szokta megkóstolni, hanem a gulyát! Úgy vigyázzanak magukra... Egyébként ma krumpliceles lesz. – Sokáig kellett vigyázzba állniuk. Közben valaki suttozott. – A dicső magyar hadsereg a nácik oldalán harcol. Nem kényszerből. Az egész világ ellen... Bűn ez a butaság. Főleg hogy ilyen agresszív. – Aztán a Százados széles gesztusai láttán a sorban valaki egy halovány, szabályszerűtlen megjegyzést engedett el. – Ez is elhitte magát!

Íme, a lapátos sereg. Akik uniformist és puskát nem kaphattak. A másodosztályú állampolgárok közül sokan sejtették, hogy három zsidótörvény után ők itt csak a halálra kaphatnak állami garanciát. Szolgálj mégis munkáddal a saját elpusztításodat?... Egyik éjjeli viccük lett recsegve eldördülni. – Állj, vagy eláslak! – A meleg vacsora majd mindennap csak vízben főtt úti gaz, némi vadsóska-levéllal s krumplicival dúsítva. Hangyányi kenyér-adag és gyűszűnyi, műgyanta ízű margarin. – Hadtápterületen vannak! – adta tudtul másnap a mun-

kaszolgalatos tábor parancsnoka. Egy kifejezéstelen és szenvtelen arcú Százados. – Úgy adódott, hogy rohamunka szükségeltetik! Szökés nincsen, mert az halál. A vasútépítéshez most alaki rendben kivonulnak. Értettem? – A feladat világos. Az orosz hadsereg legyőzésére küldött magyar sereg utánpótlási vonalait kell erőltetett tempóban kiépíteni. Meggyőzhető-e valaha is Európa, nincs ez így jól, hogy az embert rothadásra ítélik egy ilyen kényszermunkatáborban? Jól hasznosítva a zsidóüldözést és azt gépiesre hangolva... TP úgy hallotta, egyik öccse a bori munkatáborba került. Az aztán a hírhedt hely. Nagyon ideges volt ettől. Sok pálinkát szeretett volna inni most, hogy ne tudjon erre gondolni. Kár, hogy a Teremtő a magyarországi zsidótörvényeket nem ítéli törvénytelennek. Akkor viszont racionálisnak kell lenni! – Csak hogyan? – suttozta az épp köhögéssel küszködő szomszédja felé.

Ekkor döngve eléjük toppant egy főhadnagy. – Hogy itt vagyunk Szászlekcencén, az országgyarapítás! A fényében büszkén s röviden elmondhatjuk... A kommunista-zsidó söpredék rémségeit követő oláh megszállás kisöprésében őfőméltóságának, Horthy kormányzónak rendíthetetlenül segített a magyar lélekből lelkedzett Vitézi Rend. Mi! Úgyhogy itt teljes engedelmisséget követelek! Szebb jövőt! Kitartás! – Tisztelgett, és szemkápráztatón kitalatott.

TP sóhajtott, úgy látszik, Európa lelkiismerete halott. De elereszti-e kezemet az élet? A zsidók, mint a világtéboly bűnbakjai, összegyűjtve egy ilyen táborban. Mit vétettünk? Így gondolt bele helyzetébe, rémült némasággal. Aztán az izgága főhadnagy visszatért. – Isten rendelésének megfelelően küzdünk a hazáért! Fenntartva a kezdeményező támadás szellemét, mint győzelmünk zálogát – hirdette ki. Kit érdekel?

Tegnap földgyengetés, kőfejtés, csillézés és töltesépítés mellett a talpfa- meg síncipelés volt a legkeményebb. Agy kikapcsolva. Ezzel a vasútvonallal Szászlekcence rákacsintott Besztercére. A deportáltak mégsem erre, délre, hanem észak felé csikorogtak el.

Mára aztán a napi izzadt monotónia tárgya a csáknányozás, kötörés és az erdőirtás lett. Arrébb a kényszermunkások másik rongyos hada egész hegyre való földet lapátolt már el. A sárga csillagosok osztagainak egyhangú zakatolása a munka frontján reggel ötkor kezdődik, és este hatig tart. Aztán valami vacsoraféle s ájult horkolással alvás a barakkokban. Ez minden... Egyszer aztán nemcsak a Kárpátok deli fatörzseiből, de évszázados farönkökből is vasúti talpfákat kellett szeletelniük. Egész nap folyt azok méretre vágása egy rozsdás fűrészgéppel. Az viszont gyakran megunta a robotot, s leállt. Ezért

másnap a fél század cipekedett és síneket hordott fájó vállán. Három nappal később pedig délceg villanypóznákat telepítettek a sínek nyomvonala mellé, sorjában. Van itt mindenféle ember, cipész, borkereskedő, tanár, de egyformán nehéz a rozsdás sín a vállakon. Büntetéspótló csakazértis...

TP csapatának jövő héten is óriásfákból császár-metszett villanypóznák halmaza jut majd. Azokat kell állítaniuk az egyre távolabbra futó vasúti pálya mentén. Vadul dobog sokszor a szív. – Gyíá, paci, / Gyíá, paci, / Gyíá, pacifista... – szokta fütyülni TP, hogy ne kínlódjon annyira.

Szászlekencén összefolyik az idő. Csak egy-egy durvaság szabadlja szét újra. Rabinovics hátán csattan egy ostor. – *Smá Jiszráel, Ádonáj Elobénu, Ádonáj Ehbád...* Mit csinálnak itt velünk? – nyögött fel fájdalmasan, az ég felé pillantva. Itt minden erőltetett menetben történik. Néha három napig több száz ember csak vasúti töltést egyenget. Aki lelassul, azt nyomorékká verhetik. Valakit egy krumpliverembe zártak, nyalogassa ott a botozás gennyedő sebeit. Tegnap a vacsorának nevezett főzelék rohadt krumpliból készült. Többen hánytak utána. De a ficánkoló főhadnagy tisztázta a helyzetet. – Zsidók, mától kezdve vége a finnyáskodásnak!

Ez a sok-sok civil akárki még a nagykátai gyülekezésnél katonasapkát kapott. Ám rózsa nem volt egyikén se. Egy zsidó fején csak a fogolyszáma díszíthette a sapkát. Az a latrinára menet is kell lát-szódjék. Valaki időközben a szükséglete elvégzésére kért engedélyt. Kiengedték, de a szomszédos kukoricásban lelőtték, mert szökésgyanús. A téboly gátszakadása. Az állat öl, mielőtt megessi áldozatát. Az ember megkínozza és megalázza, mielőtt megölné. Micsoda különbség... Lett este, aztán újra reggel.

A gerendacipelők mellé odasodródott egy unatkozó keretlegény. – Hát maguk rábasztak, hogy zsidók – mondta. Szöges korbácsa láttán TP-n néma rémület lett úrrá. Arkhimédészt, a matematikust római katona ölte meg. Brutális birodalmi akarat a szellem elpusztítására. Mindig odalesz az analízis embere?... Ebben a helyzetben elpárolog a fiatalság varázsa. A brutalításra uszított elaljasult keretlegények élvezték, hogy a hatalom szabaddá tette számukra a bűnözést, s ebben a szadista színjátékban főszerepet kaptak. Csak hát itt igazi vér folyik. Itt kiverik belőled a szökés gondolatát, ha úgy alakul. Általában mindenféle gondolkodás veszélyes. Itt kényszermunka van, hadiutánpótlás, parancs és kuss. Vagy dögölj meg. Errefelé nem hatnak a nagy humanista gondolkodók.

Egyre terebélyesedett a vágányhossz, miközben fogyott az életerő. A keskeny nyomtávú vonal Szeretfalva felé vette irányát, de gyakran beleveszett a ködbe. E katonai mellékvonal nagyon rossz altalaj-

viszonyokra települt. Nyögtek is a munkaszolgálatosok. Késő délután gyér fényű légólámpák világítottak lefelé a lábak elé, hogy esti riadó esetén hasra ne essék valaki a vacak huzalokba botolva. Mert ha nem esett az eső, ennek az iparvágánynak építése néha belecsúszott az estébe is. A fronthoz kell-e, vagy deportáláshoz? Senki sem tudta igazán. Ügyelniük kellett arra, hogy a nagy húzófeszültségek ne okozhassanak sínszakadást. Nem lehettek lazák a hevedercsavarok. Senkinek sem hiányzott a fejbe-lövés... Közben a büszke dombtető barátságosan nézett le a tövében zajló emberi szöszmötölésre. De a derekát már nehezebben adta. Márpedig az egyenruhás nagyokosok arra erőltették a vasúti pályát. Távolabb a deres hajú hegycsúcsoknak sem tetszett ez. A hófödte Kárpátokkal nem jó ám kikezdeni.

Az egyik keretlegény kötekedő kedvében megnyomta Róth tanár úr orrát. – Talán nem tetszik neked dicső országgyarapításunk, zsidó? Hogy megbosszuljuk most az ő bosszújukat... De a mi véráldozatunkhoz maguk is hozzá fognak járulni, azt garantálom! Mint próbacsendőr egyszer megtanultam, hogy töltetlen puska nincs. A puska mindig elsülhet! Úgy vigyázzanak magukra. Küldetés van... – Aztán otthagya. Biztos elment megkeresni a küldetését.

A keretlegények, e Nagykátáról ideküldött és rab-szolgahajcsárrá előléptetett jutasi tiszthelyettesek közül akadt, aki még tudta, milyen ígérettel engedték el őket. A ranglétrán történő emelkedés tekintetében... Késő délután pedig az élre kívánczó főhadnagy kifejtette, amit betaníthattak neki. – A fajvédő gondolatok megfogalmazódása a magyar zsidótörvényekben hasznosak és humanusak. A zsidóság érdekében is áll a problémák megoldása. Mert ha a kérdést nem a keleti faj bölcsességével, hanem külföldi példák nyersességével oldjuk meg, az a zsidóság kárára lesz! Óvnunk kell a zsidókat attól, hogy állandó sértettségüket szervezett bojkottal fejezzék ki. Mert igaz, hogy károkat fognak okozni, de elsősorban azt is maguknak. – A sok iz-zadság láttán kissé megpihent, aztán újra rákezdet. – A szociáldemokrácia egy zsidó szellemű, harcoss világoralmi törekvés. Amely ugyanakkor sohasem fog a Rothschildoknak zsidó szellemiséggel telített pénzuralma ellen rendszabályokat követelni. Arra itt vagyunk mink, a nemzeti érdek és közérzetet harcosai! A liberalizmus hanyatlásával szemben mi jobban és erőteljesebben akarunk magyarok lenni. És hungarista programunk nem szimpla nádpálca. Az igazság tudatában kötelező jövőkép, rohadt zsid-rákok... Vagy nektek nincs is jövőtök? – Egy munkagödörből nagy jajveszékelés hallatszott. Valaki talán beleesett, s eltörhetett valamije. A kis pök-hendi főhadnagyot ez nem érdekelte. Inkább Rabi-

novicsot alázza. – Alázatosan jelentem, a parancsot teljesítettem! Így kell jelenteni. Másképpen nem lehet. Különbön kuss – mondta. Tudni kell, hogy ha nem, akkor kétórás kikötés jár. A karjaidnál fogva felfüggesztenek a szenvedés keresztlécére, amíg elájulsz, és szinte lebénulsz. Közben néha gyomron vágna. A megalázás fenntartása fontos ezeknek az egyenruhás kivagyiaknak. A keretlegények nem is honvédek, inkább igazi bűnözővé tett kocsmatöltelékek.

– Nem bírok már az idegeimmel – gyötrődött valaki lilára vert arccal, amikor a kényszermunkások sokaságát épp kihajtották, hogy rettegő tanúi legyenek egy brutális kikötésnek. Valaki karjait feszesen hátrakötözték, majd úgy, a csuklójánál fogva húzták fel kötélen egy vastag s keresztbe tekintő faágra. Hogy ott a vállá félóra alatt kificamodjék a testsúlyától. Aztán bökdösték is, egészen az előrebukó ájulásig hajszolva az addig sikoltozó besorozott rabszolgát. Halálba csendesedését élő ember fel nem foghatja. Szellő lengette a kiszendett testet. De egy holttest nem tud már visszaszólni a bűnnek.

Hetek teltek el. A szolgálati szabályzatot senki sem merte megsérteni. Még a szűrős szemű Pólishi is csak suttogott. – Harc lesz sürgős. Kibirni addig! – Ha itt elkerülsz a kivégzést és prolongálhatod az életed, akkor mázlista vagy. – A „mázal” héber szó, és szerencsét jelent, tudták meg itt a riadt kultúrzsídók. Néha kisebesedett lábakkal kellett békaügetésben körbe-körbe ugrálni egy udvart. Ha nem sikerült a teljes kör, jött a serkentő puskatus-ütlegelés. De a keretlegények kedvence talán a gyorsasági bukfenccsere volt, teljes egyensúlyvesztésedig. Vagy inkább a „lovacska”-játék? Hátadra kényszerített bajtársaddal kell ügetned egyre gyorsabban, és közben ostorral hajtának. Amíg össze nem rogyasz. De hát az meg fegyvelemsértés! És pofoznak érte. Egy hete az egyik vérszívó aztán igazi röhögő heccet volt képes kiagyalni. – A te ócska bűnődért, hogy zsidónak születted – közölte. Azt vázolta, hogy ő előbb a gyomrodba lő, majd a fejedbe, de úgy, hogy látni lehessen az agyvelődöt!... Akivel ez megtörtént aztán, az így is végezte. Nem volt mázlija. Két durr, s vége az embernek. Így járt szegény Gutmann. Pedig sosem akart megszökni, csak ráfogták.

Az egyik hajnalon, munka előtt Natonek rezignáltan jegyezte meg. – Ha ötvenévesen felébredsz, és nem fáj semmi, akkor meghaltál. – Pető szerint a sok hazugság egyre csak szépiesül a politikában, egész addig aztán, amíg elfogadottá nem lesz. De mérgezett a virágcsokor. TP remélte közben, illetve idegesen bizott abban, hogy Rényi Buba kimenekíti a Budapesten hátrahagyott s megoldott dolgozatait tartalmazó kis ládáját az Izabella utcai lakásból! Mert elszántan bátor matematikus barát ő, akinek

van valahonnan egy honvéd egyenruhája is. Amiben talán most elég bátor ahhoz, hogy kihozza onnan TP egész addigi életét. Mert a szellemi teljesítménynek meg kell maradnia, még ha égethető papiros is az egész.

Hó-rukk, egy-két, hó-rukk, egy-két... órákon át. TP-t estére mindig eluralta a csüggedés. Mindene fáj. A dereka s a válla is szaggatott. Felütötte fejét a kétségbeesés. Miért ebbe a korszakba született, kérdezte lelkét. Itt a szó, a logika, az értelem megadja magát. Nincs helyzetben, ahol kibontakozhatna s jelentése is lehetne. Itt a szavak már nem keresik egymást. Ahogy a lelkek sem. Az emberiség lerohadt. Legfeljebb ideák szobortöredékei között matatunk csak. Visszanyerni pedig az értelmet, amit hordoztunk egykor, már nem lehet. Új generációk jönnek talán egyszer, új jelek, új vágyak, és mi sehol. Hatalmas kár, ha már szenvedünk, hogy az nem fut ki sehová. Nem igaz, hogy a mártírok jelentenek bármit is ténylegesen az utókornak... Miért, hogy mi épp ide s ebbe a rossz korba csöppentünk? Amitől a szavak is csak az értelmetlenségbe hullanak. Hogy lehetne kikanyarítani itt egy kis időt a megfoghatatlan tárgyiasítására, az univerzális megérintésére?

Az egyik őrzésben és ordításban elfáradó egyenruha-viselő váratlanul negédesbe váltott. – Ne reszkessél, kutya, mint a kezed rejszolás közben, te cica... – Így szellemeskedett unalmában a szájával szellentgető aznapi keretlegény. Volt, aki kibiztosított géppisztolya láttán bevizelt. – Nem kell félni, elég, ha rettegsz – bökte oda nyeglén ez. Aki büszke volt arra, hogy tud olvasni, nem csak csépelni. Legutoljára a szomszéd kuttyójával szadizott. Most itt a folytatás. Ezt elbűvölte a korlátlan erőszak lehetősége. Pár nyilvános leütés előtt saját öklét csodálva hetvenkedett a sorfalba parancsolt zsidók előtt. Majd hazafias hevülettel odaköppött a félénk megalakuvók arcába. TP a fáradtság révületében arra gondolt, hogy az ember ténylegesen egy vadállat. Hiába sok okos gondolkodó tanácsa az évszázadok alatt, tömegében nem tud emberivé válni! Csak hisztérikus hordák hadüzenete lenne az egész történelem?

Közben idehallatszott a keretlegények egy pihenő szakaszának unaloműző danolása. Nagyon el akarták hinni ábrándjaikat. – *Jön a babám szép Erdélyországba, / Piros rózsát tűzők sapkájára; / Én vagyok a szerelmes párja, / Mert a babám Horthy katonája...* – TP értelmes arca furcsán fénylett az ostoba környezetben.

De jó lenne a késő délutáni hidegben egy kis mézes forralt bort inni. De hát a vágyak innen messze esnek. Monoton hó-rukk tölti ki a napi tizenkét órát. Cipelés, izzadás, nyögés, oda-vissza, és nincs kérdés. A szót, hogy „miért”, azt felejtsd el. TP arra gondolt a cipekedés közben, amikor éppen a szur-

kos talpfákat osztották el egy lankásabb terepen, hogy Neumann barátja most hasznosabb lehet Amerikában, a tudománynak élve. Egy pillanatra meg is állt. Nem kellett volna itt maradni! Run away home... TP akkor hagyományörző lelke mélyére nézett. Jó lenne, ha az ember egyenjogú lehetne Magyarországon, zsidóként. S nem követelnék, hogy több ezer éves örökségét feladja. Mert azt nem! A hagyomány őrzése tisztességőrzés is. A magyar zsidók identitását száz éve módszeresen összezagváltják itt. Ennek lényege, hogy végül ne legyenek zsidók, ne is tudják, mi az!... Hogy ez történelem, az első egyistenhit vallása s népcsoport egyszerre. Hogy ettől egyedi a Tízparancsolat meg Mózesztől kezdve az ember örök szabadulásának hite. Hogy egy különleges örökség, etika, évezredes tanulás, azontúl felelősség s mindez egyszerre. A szétszóratásban... Hogy rohadna el a Római Birodalom – Nérók, Tituszok, Pilátusok aljas sokasága.

De lett újra este, s lett reggel is. Sínek cipelése közben két fiút lelőttek. Sok fiatal élet megy itt a szemétkébe. – Ezek itt a jövőtől elrabolt zsidó életek! Akárcsak középkori mártírjainké Toledóban – fordította le fujtatva a Pólisi szavait Natonek. De a csákány közben liftezett fel és alá a kezében, fel ne tűnjék az öröknek, hogy megnyikkant. Boldogabb korok nem tudják, mi a háború. Nem tudhatják, mi az a véres gyűlölet, amitől mindenki megőrül. Amott félholtra kínt zsidóra vakkantott egy keretlegény hajcsár-öntudata. De TP a korbács suhogását már csak a háta mögött hallotta, hiszen tovább kellett közben vonzólniuk egy testes gerenda terhével. A zsidó, mint egy zsákmányállat a táplálékklánc legáján, kiszolgáltatva a ragadozóknak... A vérengző ember rosszabb a vadállatnál. Mert nem éhsége vagy ösztöne diktálja azt, hanem tanulja és pontosan tudja a bűnét.

Amikor már messzire nyújtóztak a sínek, szekereken vitték tovább az embereket, ki a távolba. Beszterce környéki öreg gazdákat köteleztek erre. Innen a tábor őrtornyait már nem lehetett látni. A távolság megnyúlt, akárcsak a vasútvonal s a reménytelenség. Az ehetetlen, répalevesnek nevezett kotyvalék is helyben készült, vaskondérokban. Az egyik kanalizásnál valaki tragikus átéléssel hirdette a körülötte fetrengőknek, hogy magyar parlament, olyan nincs. Ahogy demokrácia sincsen. Mert ahol zsidóellenes törvényeket hozhatnak sorozatban, az nem több egy cirkuszi vízeldénél. Horthy, Magyarország kormányzója pedig Hitler jobbágya csak... Hogy aztán majd mi fog közlekedni itt ezen a vasútvonalon, azt senki sem tudta. A mozdonyokat elvitték innen máshová, más céllal. TP egy ütlegelésbe beleizzadó keretlegényre pillantott. Ki tudta ennyire megvadítani ezt a csóró parasztyereket? Kérdezte magát hosszan és hangtalanul. Aztán véletlenül hal-

lani lehetett, ahogy a dörzsölt keretlegény kioktat karcos felhangján egy újoncot. – Minden zsidó eleve gyanús. Miért? Nincsen kérdés. Miért lenne zsidó, ha nem azért. – Akkor a bárgyú újonc az egyívású fajiság bizonygatásába kezdett, de azt már nem lehetett hallani. Egy keretlegény akkor kaphat szabadságot, ha a rábízott zsidó munkaszolgálatosok megdöglöttek már. Egy-egy hatalmaskodó keretlegény aztán durván egyszerűsíti is még a helyzetet. Nem halott az, akinek neve nincsen benne a halotti anyakönyvben! Fejbe löve, de nem könyvelve... Így gyorsul be a gyilkos önkény. S ezek oly megvadított cinikusok, akik ha fejbe lőnek, megvonják vállukat. Vagy épp ránk gyűjtják az istállóbarakkot, hogy a kimenekülőket lepuffanthassák. Ezt történt másfél hete is, senki sem mer ám emlékezni. Ezek a veszetek eszelős brutalitásig fel vannak kurblizva. Puskatussal agyonverhetnek, bikacsökkel szétverhetik az arcodat, s levizelhetik a hullát. Az egyik nagyokos azt is mondja... – Megérdemlik ezt. Mert a zsidók nem akarják betartani a zsidótörvényeket! Hogy meg kell szűnniük. A mocskos, kufár banda. – Úgy bánnak itt a zsidókkal, ahogy még az állatokkal sem. És a verések alatti rémületes ordításoktól megijedve elszelelnek innen az eszmények, emlékek, ideák. Itt kilehelik ám lelküket a lelkek. Ebben a náci tűzcsóvában Európa is elég majd. Hamvain aztán tombolhat a radikális gonosz...

Egyik nap özönvíz-szerű esőt kaptak a nyakukba. Sártenger támadt, amelyen a dombnak felfelé helyi lovak sem tudtak átgázolni. Így zsidókat kötöttek a szekerek elé s jött az ostor. A gazdákat leszállították és keretlegények hajtották e tébolyt.

Egy jobbállakra terhelt gerendacipelő csoportban TP mögé került a sorban az ábrándos költő, Pető. Egyszer szipogva felsőhajtott. – Amikor még a csodálatos Balatonfüreden nyaralhattam, s azt hittem, hogy odatartozom... Hogy megcsillant akkor a lány hullámokon egy mostanra illúzióknak bizonyuló magyar puszi. – Akkor e lélektelen robotolás és agresszív derékfájdalmi közepette Grünwaldnak a hosszú sor végén kényszeresen meg kellett szólalnia. Hogy a maga udvarias modorában kibeszélje mindezt. – Két dolgot szeretnék csak kérni a haláltól! Ha már mindenképp el kell majd menni vele... Hogy ne fájjon! S magam körül mindent rendben hagyjak itt... Csak van-e erre garancia? – TP egy pillanatra maga elé meredt. Köröskörül a sok elvadult szőrös arc, nincs mit néznie. Itt aztán nincs egyetlen szabályos, a polgári élethez igazított bajusz sem. Ez a brutalitás szigete a gyűlölet óceánján. Ahová még a tucatnyi álságos magyarázat kompjá sem érkezik soha... Az élet csak bolyongás a rosszullétben? Ki kell ebből mászni!

A szűk barakkban falábakon álló, emeletes priccsek terültek a félholtra fárasztott katonapótlékok álmai alá. Kemény deszkák, kemény valóság. A háromszintes priccsek roskadoztak a csordába terelt rengeteg embertől. – Szabadna megkérni téged, hogy takarodjál innen a picsába?! – udvariaskodott a maga módján, elszibbadt tagokkal a több helyet követelő Kovács. A Pólisi oda se nézett. – Jó. Csak hol van az? – Kereste a magyar szavakat, aztán feladta. Leromlott testek párologtak a kilátástalan éjszakában. Mégis aznap elszabadult valahogy a kíváncsiság, amely beszélgetésekbe torkollott.

A barakk esti csendjében TP füle közelében is váratlanul két fáradt, de elszánt hang akaszkodott össze. – Megmondom, mi van... És az kit érdekel? – Mert a barakkba visszatérve egyszerűen lerogytak a senkik. Mégis többen e testet cipelő fáradtak közül nemcsak aludni, hanem beszélni is vágytak. Így választaniuk kellett, mi minek a rovására. Maradt a hangzavar... Sokféle ember véletlenszerűen egymás mellé sodródva, itt aztán nem lehetsz okos. Hogy a barakkban kit hoz szembe az életkortól független véletlen, nem lehet tudni. – Kuss legyen, nem a zsinagógában vannak! – hallatszott egy rekedt üvöltés

kintről. Senki sem mert nevetni, mert a csendőrpo-font este sem könnyű elviselni.

Nem véletlenül tolatott be a cingár tiszthelyettes. Feltehetően máshol nem tud félelemkeltő kiselő-adást rögtönözni. – Tahók! A krisztusi erkölcs választóvízében megtisztult magyar lélek megtalálta önmagát. És rátért az útra, mely kivezet a nemzetvesztő jelenből. Nem lesz az, hogy a pénzüzérkedésre szakosodott, hájfejű zsidók ellopják ezt a mi országunkat. Isten minket úgy segéljen! Világuralmi terveik megbotlanak itten. – Aztán óvatosan a talpa alá nézett, és kiment. De kifelé menet ez a hatalmát rettentően élvező főhadnagy, vagy mi, még elrikkantotta magát. – Hány darab MUSZ is van ebben a koszos barakkban? – Válaszra már nem várt. Hegedűsfalvy, a fehér karszalagjában rángani kezdett, mert nem tartotta magát darabnak. Hisz ő már kikeresztelkedett, így nem zsidó. Fintorgott, fújtatott, s elfordult a többi munkaszolgálatostól... Az elvetemült főhadnagy pedig tisztí kardbojtjára esküdözött még, hogy kifingat itt mindenkit, az egész muszos bandát, ha nem dolgoznak jól és erőteljesebben. Ingyenélő banki pénzváltónak tartott itt mindenkit. Ebbe a rossz színelőadásba TP egész beleálmosodott. Gyuri öcsémnek igaza lehet, hogy az európai felvilágosodás nem magyar villanykörtével történt. Egy ilyen főhadnagy rangú veszett nagyon szeret emberirtással incselkedni. Közben szólhat zsidó népzene, a klezmer, ez füttyül rá. Igazi döggé lett. Pedig mennyi zsidó gyerek harcolt a magyar szabadságért az 1848-as forradalomban... Mi lett abból?

Takarásban marharépat rágcsált valaki, amit a töltes mellett talált még délelőtt. Mint mindenki, TP is két napra kap egy tizennégy dekás kenyeret, némi zsírral. A csajkába lötytyintett romlott káposzta pedig, levesformában, az undor dacára is életmentő. TP emlékezett arra, hogy városi gyerekként az Almássy térről nehéz volt belátnia, hogy az almás pite az nem a mezőn terem. De jó lenne most enni... Az Almássy téren azért az örömfoci úgy csavarodott a fiúk lábára, hogy a családi, Beck Aranka-féle kifőzde ablakai védve maradtak. Drága mama. Akkoriban TP olyan gyors volt még, mint a távirat... Kovács kifakadt. – Mit keresünk mi itt, pár macesz, a sertéspörköltbe dobva? – De Berger Lala leintette. – Ne mondj ilyet éhes embereknek, akik most még azt is felzabálnák.

Róth halkán szólta Hegedűsfalvynak. – Attól még nem leszel kiváló, hogy kiválsz a zsidóságból, és dörgölődzöl a hatalmi elithez. Az önmegtagadással vacak árulóvá leszel csak. Megerősítet a többi zsidóra kimondott ítéletüket is, sunyi rohadék. – A felszegett orral visszatérő főhadnagy körbenézett. A vakaródzó Natonek épp rendezkedett. Erre oda-szólt harsogva. – A fronton senki sem szobatiszta

ám, szaros banda! – Lehet, hogy ennél az emésztés eredménye nem is szarban mutatkozik meg, hanem parancsolgatásban?

A barakkban estére mindig együtt volt a sok különböző ember. Akik napközben egyensorba állítva nyögtek fagerendák, talpfák vagy egy-egy sín terhe alatt. – Massa kontra individuum – mondta Róth, az extanár. Itt nem lehet a szekrénybe bújva Londont hallgatni inkább. Se szekrény, se rádió. A titok az, hogy semmi hír. Van persze, akinek a legnagyobb problémája, hogy hova hugyozzon, vagy mivel törölje ki a seggét. Bár vacak és kevés a kaja. Bab és marharépa adódott néha az éheseknek. Nem nagy menü, de csodaváráshoz elég. Volt, aki a kabátbélésébe varrott dugi cigarettáért szerzett egy kis repetát. Az emberek itt a latrina szagát hordozták ruhájukon. Büdös volt az egész barakkban. Talán csak egyetlen közös gondolat lebegett a térben. Nekünk nem kellene szépirodalmi kísértetek, itt valódi a rémálom. Itt nem nyafka, unaloműző borzongás tölti ki a napot, hanem a túlélés ösztöne. Vadul harapva, hörögve, káromkodva, elkárhózzottan, éhesen... Erejük végén vannak az emberek. Nem tudnak már egymással törődni. Volt, akinek egyszer munka közben sikerült ellógnia pár szem krumplit lopni. Amióta úgy elverték egy doronggal mindkét kezét, hogy a csontja tört, s a körmei elfeketedtek. Még jó, hogy azután rögtön fejbe lőtték.

Az esti takarodókkal itt nem ért véget a vég nélküli vergődés. Csíptek a tetvek az elkoszlott civil ruhák alatt. Váltás nincs, azt a hátizsákokból kilopták. Az őrséget ez nem érdekelte. Csak a csúcsos katonasapkák hetyke egyenessége izgatta őket, amelyben a két-három gürcölés közötti masíroztatás zajlott. A hideget aztán végleg nem érdekelte semmi, és egykedvűen fagyasztotta néha az idekeveredett kényszermunkásokat.

TP azon töprengett, mi lehet az anyukájával, Arankával, s három testvérével, Gyurival, Edithtel, Auréllal, a kis zongoraművész-jelölttel? De családi fényképet nem tudott magával hozni. Mert az csak keretezve létezett s nézett le a bús napokra otthon. Az Izabella utcában, a középső szobában. TP arra is gondolt, hogy csak bambulunk kifelé abból a gyakorlatiatlan fejükből, miközben minden véletlenszerű egyszer csak törvényszerűvé válik. Az is, hogy a zsidók táborba zárhatóak, megalázhatóak, meggyilkolhatóak. Amitől persze elrohad a világ. De ez nem vigasz. Miért gondolják kegyetlen brigantik mindig, hogy csak gyilkolnak egyet, aztán hazamennek, s a kertben életük végéig ápolhatják a virágpalántákat... TP ösztönösen idegenkedett az olyan áruló karakterű individualistáktól, mint a fehér karszalagos, tőle jobbra. Egy kikeresztelkedő megúszhatónak véli így a zsidók közösségi kisemmizettségét.

És igazi bűn, hogy lerontják ezzel a magyar zsidóság ellenállási képességét is. Valaki megkérdezte, hát TP válaszolt, hogy mit akarna... – Engem a kíváncsiság tart életben. Felszorzott logikával. – Erre többen odanézték, ez hülye. Egymás elviselésének képessége megvan-e bennünk? TP próbálta megmagyarázni magát. – Nem megvilágosodni szoktunk a matematikában. Inkább átmenni az univerzálshoz vezető logikai hídon. – De újra megkapta, hogy hülye. Akkor aztán aludhatnékja támadt. Riadtan vette észre magán, hogy rendre előbb van igaza, mint a környezetének. Ezért inkább csöndben maradt. De valaki váratlanul felé böffentett. – Apukám, az egy vágyvezérelte téves gondolat, hogy az egyszerű emberek meg akarják vagy tudják érteni az izgága értelmiségiek strukturált, motivált és amolyan univerzális gondolkodásmódját. A világ kettészakadt. Az erőszak irányít, nem az ész! Ha vitéz Kormányzónk úgy dönthet csak maga, hogy csekély tulajdona, ez az ország belépjen a háborúba... És annak melyik térfelén...

– A különböző jelenségek megkínálnak törvényszerűségekkel. S az képletesíthető annak, aki olyan rendszerező aggyal rendelkezik, mint egy matematikus. Ugye? Nem hülye, csak elvont. De az a csillagokig – így próbált barátkozni Róth. Ám TP-nek nem volt nagy kedve. Sok barátja maradt Budapesten. Remélte, hogy még nem vitték el őket. – Hogy is magyarázzam? Hány, de hány törtszám létezhet a zéró s az egy között? Végtelen. Egyketted, egynegyed, egynolcad s így tovább. Ahogy e barakkban is hány derékba tört ember liheg, és nem jut el talán soha a teljes életig. – Berger Lala, a színész erre magabaszállt. – Lehet, hogy többet kell törődni az igazsággal, mint a népszerűséggel – mondta lesújtva és félrevonult... Róth fél füllel mindig az értelmes szó irányába tájékozódott. Most TP-höz hajolt. – Szerintem, ha a Kabbala számmisztikájából kivonjuk a reálisat, az igazolhatóat, az a matematika. Ennek megtanulása pedig talán Isten elvárása. Igazam van? A Pí mágiája ezer éve még történelmi dimenziót is ad...

Volt, akit csontig alázott az éhezés. Volt, akit zugszónokká tett a szenvedés. Volt, akit tarkón lőttek. Berger Lala odafordulva, kissé leereszkedően kérdezte TP-t. – A matematikus, ugye, nem egyenként számol, igaz? Mint szegény színész a karaktereket, amiket játszott az életben. De maguk elérik-e a végtelent? – TP zavartan válaszolt. – Sokfajta végtelen halmoz van. Például a számok sora is ilyen. De egy szál ésszel ezt a végtelent csak a matematika s a művészet képes torkon ragadni... Más-más eszközökkel.

A barakk kietlen éjjelében TP-nek a matematika adta az örömmálmot! Micsoda vágy, bebizonyítani egyszer a Riemann-sejtést... Csak az értheti egy

matematikus vágyát, akit érdekel például a titkosírás rejtelve. Vagy aki megérzi és átlátja laikus létére, hogy a világ összefüggéseinek hálóját „összeszámolásilag” már kezelhetetlen. Fontos a matematika, az a következtetési lánc, mely egy szigorú logikai rendben s tán kódolva tör előre a sejtésektől a megoldásig. A grafok... Csak ne kéne itt rohadni ebben a táborban. Szolgáljuk a munkánkkal saját elpusztításunkat?

A munkaszolgálat eme fegyenctelepére sűrű éj borult. A sötétben TP elmélázott még egy ideig az agyi hatékonyság szerepéről a magy. kir. hadifatelep közepén, ha egyáltalán... De végső számítása egyenlő volt a zéróval. Hajnalban aztán az ébresztőkolomp durva hangja után TP fél percig bódultan tartalékolta energiáit. Meg lehet-e érteni a természetet? Leírható-e logikája és törvényszerűségei? Amit folyton felrúgunk. Meddig ágaskodhat az ember? Higgyen-e, mint kabbalisták a közvetlen összefüggésekben?... Ekkor nyakon öntötték vízzel! Estére aztán a sok beszédfoszlányt hallgatva újra arra gondolt, hogy a sok értelmetlenség lehúzza a szomorúság mély szakadékába. Vagy mégse. Sok a fecsegés? Talán valami okosság-vákuum beszippantja majd a tetemes hülyeséget! De hát egy barakkban nincs is más lehetőség a lazításra... TP egyre csak szemlélődött, kikkel került egy sorsra.

Rabinovics, Nagykovács büszke szülőtte, vallásos áhítatban himbálta magát. Egyszer csak lerakta az imakönyvet és kifakadt. – Miért, hogy felekezeti torzalkodás van ortodox és neológ zsidó között? Amikor az Úr szolgálata közös ügyünk. – A légkör megkomolyodott. Róth érdeklődve fordult Rabinovicshoz. – Miért van, hogy ha tanulsz a szent könyvekből, akkor oly lassan haladsz, míg ha imádkozol, azt nagyon gyorsan teszed? – Nem maradt el a válasz. – Mert ha imádkozom, akkor én szólok a Teremtőhöz. Ha viszont tanulok, akkor a Teremtő szól hozzám. – Rabinovics átszellemülten figyelmeztetett. – Őrizni kell a lángot, győzzön a világosság a sötétség felett! Aki elveszti az álmot, az csak hobbizsidó lehet. És az semmi. – Aztán kintről ordibálás hallatszott, mire Rabinovics szakadt imasálát kezdte el csókolgatni, s rémült gépiességgel csinált mindent, nehogy kikössék vagy gúzsba. – Magyar zsidónak lenni merőben más, mint amerikai zsidónak. Mert ugyanazon történelmi hit pálmafájának vagyunk különböző ágai. De mi, e csodálatos és legyezőszerű lombzatnak csak egy elszáradó ága... A rohadt Római Birodalom! Amely elfelejtett régen idedobott minket, Pannónia provinciájába. *Smá Jisráel!* – hangzott el ajkáról az egyre fontosabbá váló ige. TP rápillantva akkor értette meg, hogy az emlékezet rövidtávú, kivéve, ha vallássá tud emelkedni, amely megőrzi.

A trágyaszagú barakk nem tudta megtagadni, hogy valamikor pajta volt. De állatokkal tele talán kevésbé tetves. Hullámokban érkezett a csípésroham.

– Szólj igazat, oszt betörök a fejed – idézte a közmondást a megszmorított Róth. Egy tanárember csalódottságával emlékezett az ifjúságára. Berger Lala finnyásan elfordult a sápirozótól. – Beszélj egy oktávval mélyebben – kérte. Volt, akinek csak szalma jutott a rövid éjszakai „ajándékalvás” alá. Onnan szólt fel rendszeresen, de tanári hangon Róth úr. – A végső igazságosság vágya miatt, akkor is van zsidó irodalom, ha épp nincsen! – Ezt mondatta vele e fogságban a kultúrzsido elkötelezettség. A precíz extanárnak fontos volt az is, hogy legalább szóban, de Mózes fejről letörje a bűnös inkvizíció bélyegét, az ördögi szarvakat. Milyen undorító is a politika. Róth aztán a hallgatag TP felé fordult. – Egy matematikus kevésbé veszhet bele a zavarosság kódébe. Mint oly sok vér és faj mítoszára onanizáló széfír. A sok halálos képmutató és tintapisáló... De a problémamegoldás tanítható? Lehet-e hidat építenünk adatok és az ismeretlen közé? – Róth az illúzióvesztett tanár hangján monologizált. – Minden költő csodálatos szerencsétlen. Mert azzal a kényszerkénnyel él, hogy hatni tud az emberiségre. A matematika is megpróbálja. Csak épp az univerzummal teszi. – Róth nyögött. – Lehet, csak egy kultúrzsido vagyok. Talán Isten helyett... Mert hol van most? ... Mi lesz, ha összedőlnek a könyvesboltok, elszakadnak a zongorahúrok s teljesen elhülyül a tömeg? agánkívül volt. – A zsidó kultúra itt elveszett, ett, meghalt. Rátehénkedtek, agyonnyomták, megsemmisítették. Pökhendi urak diadala ez. Nincs mihez gratulálni, Herr Európa! Vajon egyszer szerzetést harangozzák-e a bűnt, hogy mindenki hallja? És a mi felelősségünk az örökségért? Ami épp egy latrinán ül... – Róth nála szokatlan indulattal kezdte kongatni a csajkáját. – Ne legyen a zsidó kultúra elveszve pár rohadt briganti miatt! A több ezer éves örökséget ne hagyjuk kiradírozni iszákos, félanalfabéta tuskók által. Mit is kéne tenni?... – Itt elakadt. Aztán a keresztes lovag felé fordult. – Hiába gondolja, Hegedűsfalvy, hogy most már maga személyesen a magyar törvényhatóság. Tudja-e, hogy mostanság mindenki, aki zsidónak tekintendő, az köteles önmagát feljelenteni? Ne feledkezzék meg róla. Gyanakvó, komisz vagy aljas is a lelked? Nagy különbség – szögezte le tanári határozottsággal. Hegedűsfalvy elfordult. – Az új magyar honfoglalás lenne, hogy nagy saggal beüljön a deportált zsidók üzleteibe? – kérdezte feldúltan. – Hullarablók! A német birodalom rühes szolgálói – köpött erre az ébredező Kovács. – Ki tesz igazságot ebben a világban? – kérdezte megszmorítva s az ég felé pillantva Rabinovics. – Isten, a mindenségnek megfoghatat-

lan végoka! – tisztázta szinte gajdolvá. – Hol van Budapest s merre az Andrássy út, az Opera? – nézett a távolba akkor Róth. – A tiéd? – mordult rá otrombán Kovács.

Róth TP-höz húzódott, más nem maradt mellette. – Ne legyél itt túl okos, mert akkor sok lesz az irigyed. Akikre legyinthetsz persze, de attól még kicsinálnak. Látod... Hogyan is mondta a magyar forradalom derekán, 1848 decemberében Szemere belügyminiszter? Emlékszem. „A zsidó, a jogokban részesített rác, oláh és horvátokkal ellentétben, velünk csatázik most, azon országnak szabadságáért, melytől ő jó helyett gúnyt és terhet nyer. A zsidó, hívünk maradt, legbuzgóbb frigyesünk” – hányortogatta fel. – Most aztán jól megkaptuk! Az iskolában az egész vasaltgalléros, úriembernek tisztelt tanári kar kiutál. – Róth akkor már idegesen topogott, mert a vizelet-visszatartás nyomás alatt tartotta. Egyfelől ki kellene szaladnia, másfelől viszont el akarta még sóhajtani a többieknek azt, ami nyomás mindannyiunkon. – Magyarországon mindig az ostoba propaganda nyerő, izomból. Én nem akarok ott élni, ahol nincsen választási lehetőség. – Erre Kovács dühösen felpattant. – Ne félj, itt belehalhatsz, elkényeztetett filozófus. De meg tudnál-e főzni egy fazék paprikás krumplit? – Akkor Róth gyötrődve elrohant két métert, és csend támadt.

Visszatipegve Róth rápillantott Berger Lalára, akit ez felhangolt. – Mit nézel? – Róth megsértődött. – Én, tanár vagyok, nem fürkészdarázs... Lala, a második zsidótörvény kimondta ám, hogy zsidó nem lehet színháznak olyan alkalmazottja, aki bármely módon megszakhatja annak szellemi s művészeti munkáját! Tizenegyedik paragrafus. Olvastam... Lóttek a színészetnek? – Berger Lalát zavarta, hogy nem hagyják aludni. Mit vár az ő közönsége, hogy eljássza most a *Hamletet*? Rég volt... De talán mégis kéne valamit, ezeknek. Aztán elénekelt egy vidám strófát valami régenvolt, gondtalan filmjéből.

– A proli meg béküljön meg a nyomorral, művészkém? – bökte oldalba hirtelen indulattal Kovács a lazító Berger Lalát. Akkor aztán a színházi kötekedések feloldásában igen jártas Lala elhatározta, hogy hanyag gesztussal felmutat valamit gazdag színészi eszköztárából is. És Róth felé kapva egy óriásit vakkantott! Majd újra és újra, aztán hosszan elnyújtva is ugatott, szinte visszhangosodva. Mindenki meg-rökönnyödött. Egy farkas szabadult be a barakkba? – Olyan is van, hogy valaki népszerű, de hamis – szólott az aludni térő Róth. Párnája egy földrajzkönyv lett. Berger Lala pedig egy miniszterelnöki kézlegyintéssel hessentette el a kisszerű értetlenkedőt.

– Valamikor vidámak is voltunk – jegyezte meg a színpadról leparancsolt nagy színész, Berger Lala.

Miközben másnap fájdalmasan előjött a sérve valamelyik sín emelésekor. De e zsidó csordát üvöltve egybeterelő keretlegényt ez nem érdekelte. Akkor Berger Lala elfordította arcát a többiektől, ne lát-szódjék rajta, amint összevész benne a felismerés egy kétellyel. Szereti-e őt egyáltalán valaki, emberként? Vagy csak egy-egy isteni szerep kiragyogása után, a hódoló alázat kegyes elfogadása rajongóitól, annyi az ő élete? Ember-e egyáltalán, vagy amolyan színésztisten csak? Cifrangos oromdíz valami nemzeti nagytemplomon? Vagy szélkakas a színházi egoizmusok tornyain? Érthető egyáltalán egy rop-pant színész problémája?... Pózolva szentségelt, hogy ő nem lesz valami kisművészet, a kabaré berkeiben sztár, amikor zengő hangja őt a Nemzeti Színház nagyszínpadára predesztinálja. Zajosan ör-lődött. – Hogy újra fölhalikul majd a taps, arra vár-jak? Utálok az egészhez. Ne kérdezz közbe, mert úgysem az a lényeg – dohogott és harákkolt. – Meg-ismételhetetlenül egyetlen voltál... Miért mondta ezt bevonuláskor az exnejem? Csak nem azért, mert utoljára? Itt én sírhatnék inkább.

– Kussolj már! – röppent el valahonnan egy ked-ves válasz. Berger Lala közel járt az összeomláshoz. – Amikor még tetszettem magamnak... – próbált emlékezni, vagy inkább sopánkodott. De aztán el-harapta a nyelvét, s így vége lett a monológ-nak. Lehet, szerepeimben nem az volt a legfontosabb, gondolta, hogy megértsem a tartalmát és üzenetét. Hanem csak az, hogy én legyek a főszínész! Talán azért nem értem most, ami túlmutat rajtam. Csak biztonságban mer az ember nagyképű lenni. – Elég bátor vagyok-e félni? – kérdezte akkor félfordulat-tal, színpadiasan. Közben egy zsebtükörben nézte, hogy gesztusa öleg hatásos tud-e lenni. Hirtelen földhöz csapta. Mert a kezének ráncosodását viz-sgálgatva a fránya mindig megfordította a balt s a jobbot. Hogy jön ez ahhoz? – A jobb, az neki bal? – dörögte. Ettől előjött a fejfájása. – A színészet nehéz foglalkozás, mert mindig szimpatikusnak kell lenni – villantotta meg tigrismosolyát. Hatott rá egy idős színésztárs, Csontos varázsa. Ahogy írtak is róla. „A népből kiszakadt Csontos, személyében vé-gezte ki azt a feudális legendát, hogy csak pedigrés urak tudnak elegánsak lenni... Gógösnek tartották, pedig csak függetlenségét védte.” Lala ettől komo-lyodott meg. – A szórakoztatás nem lehet öncél. A bohóc is létre akar hozni egy jobb világot – hü-pögött. De azt fenségesen. – A színész igaz ember, bár sok álcával kell élni! Oszt néha már nincsen meg magának se. De, tudják, akkor sem mehet agya a semmibe. – Póz nélkül nyilatkozott meg, s őszin-tére eresztette le a hangját. – A színészt nem kell kurvának tartanod, mert közelíteni képes a szívéd-hez. A színész, az maga a testmeleg. Míg egy író az

képtelen erre. – Akkorra újra előugrott a vitakészség Róthból. Mélyen átélve kezdett magyarázni Bergernek. – A tegnap írója is ma szeretne a merev tudatodhoz félni. Ez az értelem megmaradásának elve. Ez teszi az örök jelenidőt! Mindig minden ma van, mikor éppen élsz... – Az elméletivé fajuló vitát érzékelve Lala közbeszólt, s teátrális mozdulattal jelezte, hogy órá kötelező figyelni. – Az okosság tengerén hajózik én is. De hangulatom a csónak rajta! Ne fújd itt az antipasszát-szelet, mert felborulunk. – Néma csend lett, talán hogy beérjék a hangulatát. Félni kell tőle, mint egy vihartól, vagy elcsendesedni, ki tudja? – Indulatosítasz? – böhömködött még egyet Lala széles hőstenor-gesztussal. Támadólag visszaálmotdta magát a színpadra.

Az emberrengetegből előbukkant Pető, aki a költők kényszerű akaratosságával szerette volna biztosítani, hogy itt őt is meghallgassák. Felolvasott, de mintha kívülről mondaná, úgy felszegte a fejét. Térbolyultan szavalt egy gyenge villanykörtének. – *Ezerkilencszáznegyvennégyben / Tömeghalál Lekencében. / Kár, hogy mostobagyereked voltam, / Magyarország kifűngóban...* – Pető szerint az írók általában magukkal vannak elfoglalva sajnos, a felstilizált zengzet ennek szól, nem az érdektelen másoknak, akiket még utálni is lehet. A köz ügyei meg közben... Pető, a költőlélek halálos fáradtan lerogyott egy közös sarokba, és csendben elbúcsúzott a verseitől. Egyik kósza versét ugyan még a rövid életű hallgatóságra szerette volna bízni megérett végső elgyengülése előtt. De a többi agyonfárasztott már nem tudott figyelni rá. Így azt az emberszaggal teli barakk plafonjának szavalt csak. – A pofonember! ... *A Városligetben van egy bábu, / Az arca össze-vissza verve / És szomorú mosollyal néz a t. közönséggel szemtől-szembe. / Ezt a tisztességes, jó urat / Tíz fillérért felpofozhatod, / Hisz ha ártatlanon üthetsz, elmúlik gondod s bánatod. / Ez a múlt életünk csúf tükre, / Melyben megláthatod magad, ki befizetett / A pénztárnál, s azt hitte, hogy mindig úr marad. / Azt hitte, nyugodtan pofozhat, / Mindössze tíz fillér az ára, / S az ártatlan pofonembernek rávághat bátran a tarkójára. / De múltidők bitvány urai / Jól jegyezték meg: ennek vége, / A szegény bábu Emberré lett, már nem üthettek a fejére!* – Elkéseredő öntudattal maga elé morgott. – Ma már nem olvas senki... Lehetek akár milyen jó költő! Az egész olvasatlan világ le van szarva. Különb is, kit érdekel a nagyvilágban, amit te magyarul írsz? – Aztán TP felé bökött. – A világ kiszámíthatatlan! A magyar nyelv pedig rendkívül rugalmas, de nem az emberek. – S akkor a széplelkű költő, erős nyomást érezve mellkasában, elragadtatta magát. – Ne szúrjon ki velem így az élet! Majd utána... De most engedjen egy kicsit, hogy még jó lehessenek. – Aztán oldalára fordult, és meghalt.

Az élettől megkergetett, vézna Blaustein takarta le Petőt. – Bár a zsidók választójogára vonatkozó szabályokat valami minisztérium állapítja meg, én most azt választanám, hogy fájdalommentesen halhassunk meg. Úgyis ez a céljuk, látom – mondta jiddisül, és káromkodott. Mert Máramaroson még tudták ezt az ezer európai évet is áthidaló zsidó nyelvet. Vágyott a kisváros valamikori nyugalomába vissza, ahol nyugalom volt. Lehetett Bál Sém Tov misztikus jóságába mártózni. És a nép körbevette a hüpesátra alatti áhítatos zsidó esküvőket, amilyen az övé is volt... Akkor a hivatalos papírokban mindig nemzetiségi rovatba szerették volna beírni önazonosságukat. De arrafelé nem engedték ezt. Pedig a klezmer, a zsidó népzene az ő lelkükből virágozott ki, s más nem játszotta. És sóletet enni is a zsidóhoz jött mindenki, mert az kóser volt. A terítő szegélyét pedig jiddis közmondásokkal hímezték ki akkor... Blaustein körbenézett. – Hogy legyen kedved élni, ahhoz közösség kell! Minden hajszolt zsidó az én testvérem – fordult TP felé. De kimeríthetetlen tartalékával aztán a harag támadhatott fel lelkében, mert szinte érthetetlenül ordibált egész éjjel. – Miért vagyunk itt? – Reggelre más kérdés mentén mélézött el két percre. Nincs idő itt ágyban napecolni. Igaz, ágy sincsen, nemhogy pihenés. A priccs kőkemény, raboknak való, nem szabad embereknek! Blaustein az is érdekelte, hogy mennyi lehet egy hóhér vérnyomása. Hogy miért is érdekli ez, csak azt válaszolta, mindig orvos szeretett volna lenni, ám sajna nem lehetett. Meg aztán hogy válhat valaki hóhérrá? Zavarodottságában később a gyerekkoráig sétált vissza. Akkor látta Munkácson a zsidó álmodozók színházát, Goldfáden jiddis vándortársulatát. Sok ember előtt borzongani, az varázserejű lehet.

Rabinovics megérezte Blaustein dilemmáit. Vállára tette kezét, hogy érezhesse a bizalom áramlását is. – A Talmud egyetlen szent könyvünk, amelyben nincs dogma. Benne a Biblia értelmezése során vitatkozók ellenvéleményei is teljes nyilvánosságot kapnak! Teret ad a demokráciának – tette hozzá halkán. Blaustein szomorúan jegyezte meg, hogy a vallás sajnos már nem kell a körben ülő kultúrzsizidóknak. Helyette a kultúrát misztifikálják. Szükségük van arra a másfajta spirituálisra, nem feledve azért, hogy az Ótestamentum is szellemi teljesítmény... Csak azok a nyomorult középkori fordítók ne piszkítottak volna bele az eredeti, hiteles szövegbe! Mert például trükközéssel lelopták Mózes fejről a dicsfény ideáját. Hogy abból glóriát kreáljanak a katolikus szentek feje fölé. És aztán szarvaknak fordították az eredeti dicsfényt. Így egy pilanat alatt ördögivé is változtatták Mózes és a zsidóságot! Jaj, azok a szarvak... Blaustein behunyta a szemét, de aztán idegesen köhögni kezdett. Csak

ne lenne cukorbeteg. Arra gondolt, hogy nem bán-taná most egy jó kis pulykasült. Vásároló volt B-ustein, és kis konyhakertjét szerette leginkább. Úgyhogy finom zöldsaláta is kerülhetne mellé. – Lehet, hogy Magyarországon a kivégzett zsidó hoz-zátartozik a tájhoz? – kérdezte váratlanul. – Hol lehet a feleségem a gyerekekkel?... Nü, hát ki ragyog itt bennem, az én szememben, édeseim? Drága mis-póhe. Eljutottak-e Csernovicba? – Értetlenül és el-veszetten pillantott körbe a diaszpóra zsidócskájá.

Lehet, hogy Kovácsnak elalvás előtt is a kekecke-dés adott életerőt? Róth vállába bökött. – Tanár úr, talán kimaxoltad már az agyadat, úgyhogy befog-hatnád. – Ám erre a Pólisi felmutatta neki az öklét, így egy percre képes volt türtőztetni magát. Aztán tovább forrósodott. – A politikus mind földesúr vagy mozgalmár. Te levizsgáztál talán összehasonlítás-tanból és meg tudod állapítani, hogy ki lop többet közülük?... Nem kiskereskedők! Nekem pedig nehéz – fakadt ki. Kínjában kellemetlenkedett egy alacsony emberrel is. – Mi van, Borsszem Jankó, csak nem elégedetlenkedsz? Ha kevés a kaja, a kis segglyuk is elég hozzá. – Nem volt sikere, ezért ab-bahagyta. Majd váratlan őszinteség lepte meg. – Lehet, túl éhes voltam, amikor Kornfeldből Kovácsra ma-gyarosítottam. A kiskereskedésig persze eljutottam ezzel. Nadrágtartótól a zsebóráig mindent... Úgy lennék rokolya most odalent az egyik falubéli lá-nyon! – izgágáskodott tovább. Noha ilyenre itt gon-dolni sem lehetett. Kovács olyan nőre vágyott, aki még a szőrt is lebizsergeti a tőkéről. Nehéz volt őt hallgatni. Úgy látszik, mindenhol van, aki nagy po-fával akarja elfedni az ürességét. Így méregette TP Kovácsot. Jó lenne okosabb beszédet hallani. Elve-szett csatám a kor ellen, gondolta rezignáltan. Aztán hátulról valaki megcibálta rongyos kabátját. – Mondd, Pali, te hol dolgozatsz? Kis divatdiktátor. – Grünwald volt az. De Kovács nem bírta magával. – Mi a különbség az Úr és a mi Grünwaldunk kö-zött? – kérdezte vigyorogva. – Nos, az Úr mindent tud. A mi Grünwaldunk viszont mindent jobban tud. – Aztán Kovács idegesen kifújta az orrát. – Mindig tudni kell, hogy mennyi az annyi! Mert va-lójában nem a kiskereskedő csal, hanem az állam... Miért vagyok itt? – Egyre inkább kupecképe lett. És egyetlen optimistával sem értett egyet. Ezek bár-mikor is meg tudják mondani neki az árak alakulá-sát? De a kis boltjával kapcsolatban azért annyi en-gedményt tett, hogy valamit leszögezett. – A halál a legnagyobb rabló! Az mindent visz. – A hallgatag Rabinovics kis imakönyvet szorongatott, és csak fél füllel figyelt. – Tisztességes ember nem csinál tör-vényellenes dolgokat, feltéve persze, hogy az aktu-ális polgári törvény nem emberellenes. Mert akkor lecsinálom... Már bocsánat! – Arrébb ment imád-

kozni, de imakönyvből még felnézve, próbált fi-gyelmeztetni. – A politika a bűnbeesés kapuja. – Ám Kovács egyre csak kekeckedett vele. – Nem mintha érdekelne a véleménye, én borász is vagyok. De ho-gyan gondolod eztet? – Aztán dűnnyögött, hogy persze mennyire megjárta a nagy magyarkodással. Most csak egy zsidó, a szalmán döglődve. Nem si-került vegyülni. Csak eltűnni lehet itt... Ki mer ra-gaszkodni a zsidó hagyományhoz a továbbiakban? Még ha több évezredes is az. Elszakadt a lánc! Sok régi generáció kérhetné ezt számon a jelenlegitől. Nem lehet erre áldomást inni. De mint mindent, a múltat is elnyeli a köd. Mi lesz a vacsora, ez itt a kér-dés! Lesz-e egyáltalán? Mert a penészes kenyérszelet is több a semminél. Amire egy éhező melós vágyhat.

Előző nap is agyonlőttek egy munkaszolgálatos fiút szökési kísérletért. Valakit pedig kikötöttek hu-szonnégy órára, mert kenyeret akart lopni. Hiába átkozódott akkor Kovács, hogy ő most nagyon éhes ezért, mert neki... Korábban, amikor kis boltos volt még Mádon, a beszállítók távozása után gyakran osztogatott ám kenyeret a szegényeknek. Nem le-hetne-e most elengedni azt a büntetést? Majd hogy ne kelljen idetálatni e pihentető beszélgetésbe igazi fájdalmát, csak azt hajtogatta, hogy úgy enne most egy kis flódnit, csurog a nyála. Arról mit beszéljen, hogy délben mekkorát rúgott a veséjébe egy keret-legény? Két percre kidőlt az út szélére a gerendaci-pelés terhe alól. Ám ha ez három percre nőtt volna, már talán nem is élne. Lelővik, mint egy őzbakot az úri vadászaton Horthy katonái. A poklot mindig az ember teremti, aztán az ördögre fogja. Csak enni kéne már, ha lenne. Pedig Kovács gazdagnak érez-hette magát. Volt egy ép szalmazsákja a hűvös éj-szakákra. Talán ezért nem hitte el igazán, hogy mindez a gyalázat vele megtörténhet. Csakjáját tisztogatta épp egy ronggyal és vágyakkal telve, amikor hangját öblögetve Berger Lala odaszólt neki. – Ön mit árusít, reményt? – Van úgy, hogy az ember azt se tudja, mit jelent egy kérdés. Nemhogy válaszolni tudna rá. De éppen arra nézett Rabinovics. – Nem lehet élni a jóban való hit nélkül. Ám hogy mi is a jó... Sokféle kommentárral körbeírva létezhet csak igazság. Ez a Talmud tisztessége, technikája és de-mokratizmusa. Hallottak róla?

Az állami zabkenyér tegnapi száraz maradékát csócsálta Kovács, amikor odafordult TP-höz. – Hozzáidomulok én a bitangokhoz? Nem! Az én po-fámon van még bőr. Nem is leszek püspök... De úgy bebókolnék most Beszterce szépeinek. – És cup-pantott egyet, majd a csöndes övezetben ülő Naton-ekhez lépett. – Nyugalomra semmi ok!... Magá-nak nem fáj, ami fáj? – Natonek nem szívlelte, ahogy Kovács valamiféle véleményvezérré akart válni és jelezte, ő inkább fordít az elkötelezett Pólisinak.

Aki éppen magyarul kezdett. – Lehet, hogy elvirágzik az ártatlanságunk. De kell, hogy elkésve ugyan, visszahelyeztessünk oda... A vallásmeghasonlott nép csak önfelzabarással juthat révbé. Mégpedig az ősi Izrael földjén! Zsidó állam kell, nemzeti feltámadásunk, das einige Israel... Ha megvívjuk harcunkat érte, az Isten is megsegít. De csak akkor! Ha már egyszer nem a szülőföldünkön jöttünk napvilágra. Gettók helyett szabad ország kell, védelem! Megyünk vissza, az álomba. – A Pólisi képtelen nélkülözni a zsidóságot. Jövőlátó cionista hevíttel. – Kifogytunk az imákból! Harcolnunk kell. Fel Cion hegyére! Ott meg is halhatunk akár, mert végre élni akartunk. – A Pólisi meglepő módon tornáznai kezdett, igaz, lazító jelleggel az egész napos gürögés után. A szeme csillogott, s tört magyarul nyelven bejelentette. – Harcolni fogolunk! A jövő, rázumjes... Izrael ország! Csak azért mondani, mert itt is érteni kelletik. Minden diktatúrának a vége is véres lesz. Itten maradtok, ha egyáltalán? – Aztán tört héber nyelven kezdte el magyarul, hogy két kezével törni majd fel a sivatagot. – Izrael földje Isten kertje lesz ismét, újra és általunk. Csak elszántság lenni, türelem lenni, és nagyon összpontosít egy jól csinált jövőre. Nem pazarlódik el az itten szerzett tudás. – Előcibálta nyelvkönyvét is, de hirtelen elfelejtette, hogy azt fordítva nyitják. – Córész van, te smok! Nem venni észre? – nyögte jiddis akcentussal a felső priccsről már a légüres térbe. Korábban radikális őszinteséggel lengyelül káromkodta végig a kényszermunkát. Most már harcra készülve a szentföldön megszigorodott, ami a héber nyelvkönyv mellé kényszerítette. – Ki kell törni az én-ből! Mert igazán hatásos csak egy mozgalom ereje. – A Pólisi nem nagyon boldogult a magyar anyanyelvűekkel. A szétszóratás átka ez. De miért legyen folyton áldozat a létünk? S a Pólisi újra ővelte nyelvkönyvét. – Mondok nektek egy héber vers. Csak hogy halljatok ilyet is... *Ken, áni ámarti se ohev otáb, / Huláj gám át ohevet oti, / Hásáfti nebmádá, se mevíná át, / Se áni mööd cáme... / Ávál hájá hámszin bötohénu, / Kvár bábóker kolkáb gádol, / Rák áhsáv át roá báeref, / Se át sobáhát hákol.* – Senki sem értett semmit ebből a szerelmes versből, de a nyelvkönyvet nézték, ami kíváncsúnak mutatta magát. Aztán egyedül hagyva ott vakarózott a hontalan Pólisi. Lengyel földről menekült magyar földre. Hogy egyszer majd elérje innen az ősi Izrael földjét. Hogy valahol nyugta lehessen végre. Szomorúan ingatta a fejét. Aztán Natonek lefordította, amit még jiddisül mondott. – Fogságban az ember nem tehet mást, mint előreküldi véleményét a világba. Azt, amiért aztán harcolni fog, a zsidó államért, amely megvéd. „Ha akarjátok, nem mese!” Nincs más esélyünk, barátaim. Ha mindig másoktól függünk, akkor meg-

szűnünk. – Kedves, szakadt kabátos ember volt, Drohobyczból. Egy pogrom elől szaladva került a Holló utcába. Aztán jobb híján sefteléssel kellett továbbélnie Budapesten. Más nem adatott, ez meg hosszúra nyúlt. Kaftános apja valamikor darabolt tűzfát árult egy pincéből a környékelieknek a didergő Drohobyczban. Hét gyereket kellett eltartania ebből. A szünetekben mindig kiült a vaspántos pincekapu elé, feljutva az utca szintjére. S végre tanulással foglalkozhatott! Mert igazi elhivatottságot az Ótestamentum tanulmányozásában lelt. Teljes boldogságot akkor érzett csak, amikor az idők dimenziójába hatolhatott. De aztán még e szürke valóságot is elsöpörték a nácik. Mindenkijét legyilkolták, a Pólisinak egyedül sikerült csak elmenekülnie. Még 1940-ben valahogy sikerült hivatalos magyar papírokat is szereznie. Illetve kis mismás, és vett valakitől. Így aztán később nem dobták ki Ukrajnába mint hontalant. Helyette préda lehet most mint magyar zsidó munkaszolgálatos. A feltámadó zsvajban elcsodálkozott. Itt ez a brutális helyzet, s közben mennyi jiddis szó kíváncsított a városi magyarok nyelvére. Messiás, kóser, éca, mázli. Kabbala, prosztó, córesz, hú-ha meg haver... A Pólisi harcos beszéde persze érthetetlennek bizonyult a sok magyar zsidó számára. – Elég volt pogrom! Everybody vityirájét számnoj párkett? Nem lesz az, hogy mindenki velem föltörülni padló!... Hála a néhány tisztességes embernek, aki még nem adta fel – szolt a távolba révedve. Aztán elárulta, hogy az ő igazi neve Bencion. Ami már héberül van, és elkötelezetten Cion fiát jelenti. – Visszaszerezzük Izrael földjét, addig éljek... – Körbenézett. – Egyszerűbb hagyni a félelmeket erősödni, mint küzdeni ellenük? Zsidó kutya vagy csak? Akkor igazítsd meg a nyakörvedet. Meddig rettegjünk? – Ez látszott a szemek tükrében is. – Jotja az eszembe bele, hogy... – Többet nem tudott már magyarul, ezért abbamaradt.

TP tovább tájékozódott a sorsok rengetegében, ahogy azt Gyuri öccsétől tanulta. Másra itt úgysem volt lehetőség. Kiss-Klein Tibi két ujját felmutatva jelentkezett, mint az iskolában. – Bocs, bocs! Nekem néha közbe kell szólnom. Hogy időt nyerjek... ö-ö-ö-ö és meghallgassanak. – A barakkajtó melletti priccsen feküdt e kifáradt, de zene-lelkű férfiú. Akinek mindig innia kellett ahhoz, hogy elérje önmagát. Csak úgy hívta énjét, hogy egy „pacsuliszagú pia-poéta”. Néha ki kellett rohannia az ajtón hányni, holott itt már nem volt se bor, se pálinka. Ezt a kényszerűt aztán úgy nevezte, hogy „hiány-hányás a hóba”. Néha kitört, s azt harsogta, hogy a zeneköltő akkor is költő, ha nem kell senkinek. De majd száz év múlva felfedezik, és akkor. – Most letarolva, lebutítva, lerombolva minden – kesergett a semmibe révedve. És dadogott. Strapabíró turista-

bakancsában jött el még otthonról, de most dróttal kényszerült megerősíteni annak a leváló talpát. Választékosan káromkodott, ritmusra, s félpercenként kettőt. – Ha a zene összecseng a szívritmussal, az a valami! De itt nincsen semmi – búszult. Mivel a fáradtság bambává is tesz, Kiss-Klein Tibi egy kihívó táncmozdulattal próbálta meg érzékeltetni a többiekkel, hogy milyen nagy művésznő is volt valamikor a Lüttmann Pepi! A mulatók sztárja. Egyébként az ő vágyott szívszerelme. Beteljesülés nélküliségében is csodálatos. De ez senkit nem tudott már érdekelni. – Ne csak egy-egy e-e-e-eszmében higgyünk, hanem a másik emberben is. Ha lehet – melázott el. – Értéktelen a tudásod, ha emberileg vacak vagy – mondta. Aztán megkönnyezte magát. Legyalult élni akarás, és Kiss-Klein Tibi belevezett az emlékeibe. – Egy fandangó, amit Juanitával táncoltam – szót könnyezve. Nem szégyellte kérges tenyerével szétörülni arcán a régi vágyat. Ám pár priccsele odébb, egy magát mindig jókedvűnek mutató rosszkedvű, a korán őszülő vízvezeték-szerelő Szegedről, rögtön pár szigorú spanyol tánclepést rögtönzött. Hogy ő aztán jobban tudja, mi korbácsolja föl a mediterrán erotikát. Filmbe látta, s az is elég a többiek megnevettetéséhez. Kiss-Klein csendben a szálkás famennyezetet vizsgálgatta inkább. Arra gondolt, hogy itt nem lehet még arról sem beszélni, hogy a Br-Br-Braun Csibi mekkora gölt rúgott a nemzeti színű Fradinak húsz évvel ezelőtt. Mert egy-két keretlegény még szétveri puskatussal a fejedet. Tehát kuss, és vigyázz... A vízvezeték-szerelőt sajnálta, mert tudta, hogy már nincsen szexuális érdeklődése, amióta valahol rálépett egy gereblyére. És elmondta, hogy ezért a lány másho' ment férjho'. De az a más meg azt hitte, hogy emez még szűz. Szuttyongassa csak a gané! Kiss-Klein Tibi vigyorgott ezen, de egyre inkább lefelé görbülő szájjal... Mi van, derék alatt incselkedik velem is az ösztön? Csodálkozott. A test a lélek elé tolakszik? Éhes bír lenni az ember, gondolta. Aztán éjjel elképzelte, hogy zenét hallgat. Mert a zenének lelke van, s zene közben nem dadog. Csak az a dög primadonna az életében! Most már mindegy... Kiss-Klein az egyik budi bűzébe azzal a filozofikus kérdéssel volt elfoglalva egyszer, hogy itt a hegyek ormán vajon a munkaszolgálatos csak a semmit csinálja a nagy hajszoltságban? Vagy a semmi csinálja-e ki az ő kreatív énjét, de totálisan? Másnap este, mielőtt az elalvás beszippantotta volna gondolataikat, TP még biztatón kérdezte tőle. – Mi a célod?... Hogy legyenek álmaim!... És mi az álmod?... Hogy legyenek céljaim. De tudod, én nagyon megfűlelem az életet, ami dobog és ritmusa van... A zeném aztán majd képes lesz határtalan lenni! Míg egy gondolat, az nem.

A langaléta Natonek háttal ült Kovácsnak, igen hajlottan. Kis szelencét szorongatott a markában, benne kis kő Jeruzsálemből, a szentföld igézete. – A nagyapám rabbi volt, én meg gyáva vagyok – mondta letörten. De látta, hogy a fáradtságtól elkalódó figyelmek fel sem fogják, amit tudatosítani szeretne. Legyintett. Szüless meg hetven év múlva inkább! Hogy érhető légy... A túlsúfolt barakk levegője áporodottá silányult. Korábban a túlélésért magát hibbantnak szerette volna nyilváníthatni. Aztán rájött, hogy itt fejbe lövik inkább. Ettől a perctől fogva csak vicces akart lenni. Később meg görcsösen értelmiséginek látszani. Azt hitte, úgy jobban elfogadják. S egy felvett pózzal rögtön lefitymálta Rabinovicsot. – Gondolod, rám hatással van a te ráhatásod? – Ám ez csak hibbant lefety, vicces komolykodás volt TP szemében, aki figyelt, s akit nem tudott megteveszteni. De amikor Hegedűsfalvy mindenkitől elfordult, Natonek fel akarta világosítani. – Gyáros, ítélobbíró, társadalombiztosító és kertész egy zsidó az nem lehet. Amolyan ravasz keresztlevél birtokában sem! Úgy tudni – hebegte. – A „zsidótörvények” zsidók számára lehetetlenné teszik az életet. Mit a „törvények” azok, melyek éppen hogy ellehetetlenítik a törvényességet? Véres magyar abszurd ez. – Natonek nagyon félt, mondhatni, gatyájába csúszott a szíve. Aztán kihúzta magát. – A pontos a fontos! – ismételtette akkor eszelősen, az igazságkeresés vágyával s egy tudomásul nem vehető jelennel. Csak azt nem lehetett tudni róla, hogy tulajdonképp kosárlabdaedző-e vagy mérnök... Natonek félig párolt életigenlésére nem sokan figyeltek. – Több nyelven olvasok! De hebrencs íróktól mindig azt kérdezném, hogy te éled az én életemet? Mire föl hiszed, hogy érted? Foglalkozz csak magaddal. – Grünwald bólogatott. Erre Natonek melléült. Abban kiegyeztek, hogy a jelenidő örök! Mert a múlt s a jövő is a te jelenidődben játszódik le, csak akkor felfogható és átélhető. Amikor éppen a világra jöttél és létezel, akkor élheted át vagy képzelheted el. Vagyis minden a te jelenidődben történik! Ezért is kell megbecsülni az időt. Hiszen csak ez a jelenidő adatott, akkor vagy résztvevő. Mindenféle feltámadás csak szép remény... Grünwald erre mélyet sóhajtott. – Nehéz egy abnormalis világban normalisnak maradni. Mert mindent tudhatsz, de mire mész vele? – Natonek dermedten elhúzódott. – Ne a fasiszták mondják meg, milyen legyen a zsidó sors! Én jobban tudom, mi kéne. Csak hát félek. – Akkor hát Blaustein váratlanul adott egy szelet tartalékkenyeret Natoneknek, hogy ne féljen. TP pedig elkókad... Itt az emberek csak néznek, de nem nagyon látnak. A fontos, hogy a másnap meglegyen. Talán nekik van igazuk. Csíp-

nek a tetvek. Milyen jó is volt otthon. Mennyi ideje tart ez a rohadt háború? Hisz már lassan 1944 van! Jó volna egy forró tea... Általános vágy terjengett a levegőben. Natonek akkor mindenkit megkínált egy üvegből, hideg teával. Legalábbis annak nevezte. Víz volt az...

TP félig aludt, de még így is jelen volt. Minden most van, ami egyáltalán. Tényleg, örök jelenidőben mutatkozik a világ! És fázott. Grünwald, a szemérmes mindentudás védeltségéből kimerészkedett néha, és halkán szólt hozzá. – Valamikor író akartam lenni Budapesten. De valaki elém állt és az arcomba beszélt. Nem tartozol közénk, zsidó! De a kiközösítettek ne írjanak azért külön történelmet! Azt már nem. Ne legyen zsidó irodalom, magyar nyelven. Ha feltétlenül program kell, inkább dögölj meg! Ne legyen fejed a fellegek fölött, legyél kisebb fiú... Csak azt makogtam erre, hogy hát együtt utazunk, de nem ugyanoda érkezünk. Magyarul, de mi az Édenbe. Ki tudja, bocsánat. – Grünwald Hegedűsfalvy mellé sodródva a nyakában fityegő olcsó ezüstkeresztre meredt. – Nem akarsz a megvethetők közé tartozni? Nem úszod meg, te áruló – mondta, de a köpés felelősségétől visszaretent. Magában vonszolódott fel s alá, majd TP-re pillantott. – Több ám a valószínűség, mint a bizonyosság! Lehet sok magabazárkózó értelmiségi arctakaró fátyla a talányosság. És ez vonzó is lehet annál, akinél kéjfokozat a rejtély. De... – Akkor Kovács közbekérdezett. – Ki tudja, lesz-e holnap vacsora Grünwald idővel elég gyanakvó emberré vált. Többek erőszakos ellenvéleményt kellett már elviselnie ahhoz, hogy mindig a mögöttest lesse. Fájó tenyerét tapogatva Hegedűsfalvy felé fordult. – Sajnos ma már meg lehet vásárolni a tisztesség látszatát, kiskoma. – Közben legyenek után kapkodott, és úgy próbálta meg összeseperni a légtérben szállingózó szavakat is. Ez a barakk teljes világnyi, s ami tucat itt, az a Földön milliárdnyi, gondolta. – Mindenfajta inkvizíciótól, mindenféle pogromtól bemocskolódik a szabadság eszméje! Hányszor fog ez még megújra-zódni? – faggatta magát. Vagyis hát félig magában beszélt. Egy ilyen lebutított világ szétrántott szájjal nem tud mást üvöltölni, mint hogy csak erőből oldható meg bármi. Azért még egy ilyen mindentudó is hajlamos néha rácsodálkozni a világra. – Állandóan előjön a világban a bűnbak-biznisz. A zsidópolitika, a zsidókérdés, a speciális zsidó pelenkafunkció ügye. Nagyon unalmas. Mi meg belehalunk közben. – Grünwald egyébként több illegális könyvet olvasott még Budapesten. Ezek nyomán hitt egy majdani proletárhatalomban. Mely képes lesz majd legyőzni a végzetet. Amely képes lesz majd átnevelni még e sok brutális keretlegényt is. Bár sok mindent hallott a rokonságától, akiknek fele Odesszából való vándor

fajzat. Hogy Sztálin az nem baloldali, hanem egy jobb-brutál és bal-brutál vegyes páros véres operátora, aki ördögi mágusképzőt is végzett a Világuralkalmi Főiskolán. Teoretikus kérdésként merül fel hát, hogy kinek a torkát is kéne elharapni. Mert istenpótlék mindkettő, a bolsevik Sztálin, de főleg az az üvöltő náci aljadék Hitler... Horthy katonái, az itteni keretlegények bele is süketültek. – Én, nem bocsátok meg! Az Istennek a dolga. De csönd, mert veszélyes, ha... – s nem bírta abbahagyni. – Az is lehet, hogy egy-egy itteni keretlegény azért lett csak olyan lelkes gazemberré, mert azzal tudott kikerülni a mély falusi nyomorból. – Natonek erre fintorgott. – Nem akarok ilyen megértő lenni! Rajtunk az nem segít. – Onnantól kezdve ijesztő zavarodottság tört ki rajta. Légcsavart megszegényítő az a hessentő erő, amivel gesztikulált. – Nem akarok már megértő lenni! Demokrácia, szabad választás? Vagy a közjót szolgálhatnám? Itt nincsen igazságkeresés! Körömvágás és szoknyahossz-ellenőrzés van csak. Feudális országban eddig terjedhetsz. Slussz... Hagyjatok már békén!

Ám ott volt Kovács, aki változatlanul azon szomorkodott leginkább, hogy a Piroskát nem tűzheti a hegyére. De azt is hitte, hogy bizonyos páváskodással jobb kedvre tudja deríteni a bambává fásasztott társaságot. Ennek jegyében szólt Grünwaldhoz. – Ne mindig elméletileg használd a farkadat, hanem gyakorlatilag is. – Van olyan ember, aki csak ordítva tud beszélni. Ennek jegyében Kovács mindenkihez fordulva előadott egy tájjellegű viccet, enyhíteni óhajtván a nőhiányt. Az volt a kérdése, hogy ki melyik magyar megyéből származik?... A húszéves férfi, az Hevesből. A negyvenéves Vasból. A hatvanéves Békéből. A nyolcvanéves meg Tolnából, de az már nem megye... Enyhe röhögés helyettesítette a jókedvet. Berger Lala szerette volna magát bokornak álcázni a hülyeség erdejében. De a vicctől fellelkesedve arrébb, a földön ülve két öreg a múltba révedt. – Emlékszel, amikor még kergettük a lányokat?... Igen, igen, igen! Csak arra nem emlékszem, hogy minek? – Ettől egy jobb híján a falat támasztó, búskomor szóke fiatalember váratlanul bölccsé vált. Miközben könnyeivel küzdött. – Minden öreg volt fiatal, de nem minden fiatal lesz öreg – jegyezte meg csendben. Hegedűsfalvyban elszabadult latinos műveltsége, és leszögezte, hogy kétféle szerelem létezik, cardialis és hormonális. Aztán haragudott magára, hogy szóba állt ezekkel. Berger megunt Kovácsot. – Mit tolakszol itt a szavakkal? Sose leszel lángoló szónok – bökte oda neki. Kovács sértődötten félrevonult. – A céltzattal szemben kijelenthetem, hogy a maffiafőnök, Amplitúdó úr, az nem én vagyok. – TP akkor megjijedt. Szökik az ész! A barakk, a levegőtlenység, az összezártság kezdett elviselhe-

tetlenné válni. Mindezt észrevéve TP arcán, Kovács áttévedt a szemtelenség birodalmába. – Maga talán egy főorvos, dr. Ejakuláció Pál unokatestvére? Vagy csak nem áll fel? – TP behunyta szemét. Meltánytalan ez az elhülyülésre kényszerítettség. De itt aludni sem lehet igazán.

Végül, hogy megkönnyebbüljön, Berger Lala kiengedte szenvelgő énjét. – A drámaíró csak televérzi a papírt, de egy színész az életét áldozza érte! – dohogott. Az összeczártság néha kitakarja a lappangó örületet. Kiss-Klein Tibi a szférákból egy zenei felütést érzékelve misztikus távolba pillantott. – Csak miért hívnak engem az otthonhagyott barátaim Pöcsinek? Amikor én tehetséges vagyok. – Közben Rabinovics és Kovács összeszólalkozott. – Nem értem, miért van ennyire otthon a gyűlölet Európában?... Hol van az előírva, hogy neked mindent érteni kell?

Volt itt az a Hegedűsfalvy nevű is. Aki nagyon vágyhatott egy többségi gőg védőernyője alá, s ezért már rég kikeresztelkedett. Ezért nem értette, hogy kerülhet ide. De büszke volt arra, hogy megkülönböztetésül fehér karszalagot kapott. Mindjárt többnek érezte magát a zsidóknál. Különleges ruhában pompázkodott. Bilgeri csizmában és bricsesz nadrágban. Úgy nézett ki, mint egy magyar úri vadásztársaság vasárnap kora délután, ebéd utáni rotytantáskor. De hát oda akart tartozni. Csak nem volt hozzá birtoka. Hátizsákja mélyéről előszedett egy rúd, gondosan csomagolt sertéskolbászt. Majd jóllakotán kiselőadásba csapott. – Kártékony jószágok vagytok tik. Mert a zsidónak sok az esze. De arra használja csak, hogy a magyart tönkretegye. Én fordítottam... Legyen, aki megérti a magyart! – Keresztjébe kapaszkodva szólott ezután, főleg TP felé. – A keresztény nemzeti kurzus csak elősegíti, hogy a zsidó máz helyett avagy alól fiatalos erővel törjön elő a magyar tudomány és kultúra. – TP idegesen ránézett erre a dölyfösködőre, aki megigazította fehér karszalagját. Egy ilyen ideologikus tetű elősegíti a bélműködést, de magyarázkodása csak hasmenést okoz. Vigyázni kell vele. Ez a sárga Dávid-csillogosok szolidaritásának is ellensége... Hegedűsfalvy mint a kereszties lovagok majmolója hőzöngeni kezdett. – Majd megtanulják a magyarsághoz hű magatartást! Itt, ezen a Magyar Szent Koronától korábban elcsatolt területen, ami most hála, visszaeredtetett. Bár nem ebbe a táborba... – Valaki szellentett. Keresztet vetve újra megszólalt a katolizált hősjelölt. – A magyar fajvédelem nem szívleli a destruktív, szaporaképes zsidó sajtógógást. Ahogy szinte provokálják a pogromot. Ez persze a világuralmuk eléréséhez jól is szok jönni. Én csak tudom! Azt tartjátok, hogy... Ugye a fajunk abban érdekelt, hogy a nem zsidók elfajuljanak. Őrült

zűrzavart kell keltenünk ehhez, hogy a keresztény emberek megszűnjenek egymást érteni. De a fajvédelem odacsap a zsidó lélekzüllesztésnek. Egyenest bele az okoskodó pofátokba! – Mielőtt elbízta volna magát saját harsogásától, Kiss-Klein Tibi közbeszólt. – Kinek akarsz te megfelelni, faszom csücske? Ezeket az uszító brosúraszövegeket, amiket betanultál, olvastam már valahol. Itt az idő szégyellni magad. Most vagy soha...

Hegedűsfalvy csak nézett, hogy magyarázkodni kényszerül. – Én nem leszek olyan, mint az a proli bunkó, a Pista. Mindig rossz barátokat választott magának. Aztán felnőtt, és gengszter lett – próbált lezárni egy úgynevezett eszmeccserét. Hitte, hogy a kikeresztelkedéssel személyes nyugalmat találhat. De újra csak a neofiták buzgalomával kezdett el harsogni a priccsén, és kérlelhetetlenül. – Ti feszítettétek meg Jézust, zsidók! – Erre vészterhes csönd támadt. – Nem inkább a Római Birodalom? Te, frissen termett római katolikus. Mit akarsz bizonygatni? Undorító, ahogy rákenitek a bűnt a zsidókra. Te, világhatalom – suttogeta Blaustein. – Méltóztassanak tudomásul venni, hogy én betartom az érintkezési tilalmat. Csak véletlenül kerültem ide. – S máris elfordult Hegedűsfalvy egy kikeresztelkedett felsőbbrendű öntudatával. – Nem mond mindjárt pohárköszöntőt is Hitler és Horthy tiszteletére? – kérdezte lefojtott indulattal az egyre nyugtalanabb Blaustein. TP is megpróbált Hegedűsfalvy szemébe nézni, de az elfordult. Szerencsétlen vallás- és lélekváltó. Elhitte, hogy a mennyei üdvösséget csak úgy nyerheti el, ha mindenben elhatárolódik a zsidóktól. Még a sáros csizmáját is távolabbra rakta éjjelre a többiekétől. Persze idekerült. Amit most nem ért. Antiszemita papok sem fogják innen kimenekíteni!... Hegedűsfalvy aztán nem talált más kiutat valószínűsítő egyedüllétéből, mint hogy majd minden éjjel verte a micsodáját. S aztán horkolva aludt. Egyszer lenézően mégis a többiek felé fordult. – Hogy miből magyarintottam a nevetem, azt nem mondom. Mert senki zsidónak semmi köze hozzája! Elfogadnak, az esperes úrral az élen, mint Hegedűsfalvyt. Ne irigykedjék! Szébb név, mint a magáé. – Hogy kihez beszél, nem derült ki. De lihegve folytatta ez a katolikus nagyúrnak öltözött. – Körbenézek itt Erdélyben. Revízió kölletik mindenütt! – Majd TP felé fordulva nagyon jelentőségteljesre próbálta formálni a hanghordozását. – A zsidókban túlteng a telhetetlen uralomvágy. A pénz hatalmával kell mindent elnyomni, ami a világon keresztény és nemzeti?... De itt nálunk a túltengés nem kap ám végzetszerű elsőbbséget. A nemzeti érdek nem hull a lábuk elé áldozatul! – Az ájulás szélén még gondolkodni próbáló Grünwald erre csak odabiccentett. – Van, aki alkoholizál, s van aki zsidózik. Mindig kell a kábi-

tószér rossz időkben. Nem igaz? – Hegedűsfalvy próbált szálfegyenesen állni. – Honvédpróbás leveinte is voltam, mert a vitézi elszántság fegyvert kívánt! Hogy a magyar hadsereg részeként, a csodaszarvas útján az apostoli kettőskeresztet elvigyük a muszkának... Sajnos ide osztottak be. A lapátos seregbe... Pedig már nem is vagyok zsidó! Ki érti ezt? – hüppögött. – Ön római vagy budapesti katolikus-e? – kérdezte Blaustein. Kiss-Klein Tibi pedig lehangelten az arcába nézett. – Te, hamis. Csak kívülről nyalod ám a vizesbödönt – mondta. – Nincs-e köze hozzá, hogy olyan egyedül van? – kérdezte fanyalogva Grünwald. – Nincs – pattant vissza rögtön a válasz. – Maga még mindig hiszi, hogy a jószerencse kegyeltje? – szólalt újra Grünwald, de most már egy félreköpést is engedve kicsúszni önfegyelmének szigora alól. Nagyon kezdte utálni ezt a szemeteslapát öntudatával vonuló senkit, aki eszmehasznosítással keresi a kenyérét. Az egész aztán már a lazább modorú Kovács gyomrát is görcsbe rántotta. – A magyarországi zsidótörvények jól jöttek és nagyon hasznosak voltak a díszmagyaros tolvajoknak! Ennek nyomán el lehetett venni a zsidók mindenét, lakását, boltját, állását. Legalizált kifosztás ez... Végül életben lehet-e maradnunk? – Kovács joggal érvénytelenítette egyszerű helyzetértékeléssel az elvont gondolkodást. Hegedűsfalvy kereste a szavakat. – Jaj de nagyon le vagy te szarva, széplelkű! Idomuljál. – Ezt tudta összekotorni egy negyvenezres szókészletből. A feldúlt Blausteint, aki egy cserépen dobolt vaskos ujjával, az érdekelte leginkább, hogy ez találkozhatott-e titokban Hitlerrel, Poncius Pilátus trónszéke mögött? És dobolásának ritmusa sehogy sem akart egyenletessé válni. Majd kezét szívére téve, átható tekintetével közel lépett Hegedűsfalvyhoz, s halkán szólalt meg. – Ne tessék a megélhetést kijátszani a hagyományaink fenntartása ellen! Mi az őseinkhez méltóan szeretnénk élni, és hitünk fényében. A zsidó nép az évezredek ajtaján belépve megcsókolja a mezüjét. Hogy aztán a Szombat beköszöntekor ujjongva találkozassunk a Teremtő akarásával... A hagyomány őriz meg igaz embernek! Hogy nem volt hiába. – Grünwald a közelben állt. – Hogy hol lakik az igazság?... De az igazság gyertyalángja a legsötétebb éjszakában is világít! Vagy nem. – Itt megszakadt az optimizmusa. Mint egy bogár, valahonnan újra előkerült a főhadnagy. Talán nem véletlenül Hegedűsfalvyt kezdte bökdönsni. – Egy zsidó nehogy már védje Magyarországot. Inkább haljon meg érte! – vicsorgott. – Kijön ide a frontra vagy ötvenezret tetű, s eszi a kenyérünket? – kérdezte még. Kötekedő kedve kivirágzott. – Te, ócska jöttmagyar, mit kereszténykedel nekem itt? Húzzál vissza a ganék közé. – Hegedűsfalvy csak állt ott lesújtva, tanácstalanul topo-

roga a senki földjén. Senki sem sajnálta. – Majd még elszívjátok a levegőt előlünk, szarháziak? – folytatta a csapdába szorultak kilátástalanságát retentően élvező főhadnagy. A szerepkörét úgy fogta fel, hogy smasszer tekintélyével igazoltatási eljárást folytathat, és bénító hatással lehet mindenféle maradék autonómiára. – Ugyan nem lehet tudni, hogy a zsidó milyen, mégis felismerhető! – zárta magabiztos okoskodását. Aztán ellejtett, mint egy csodálatraméltó páva. Kiss-Klein Tibiben hirtelen kihagyott egy dallam, s ekkor keresetlenül Hegedűsfalvyhoz fordult. – Nem a zsidóságtól kell szabadulni, faszom csücske. Hanem azoktól, akik idejuttattak minket, a náciaktól! Vagy csak nyakláncot remélsz te is, kis keresztel, ami a tőlünk lopott aranyból készül? – Aztán fütyülni kezdett, mert eszébe jutott az előbbi dallam folytatása.

A főhadnagy visszatérve belelovalta magát a Kormányzó Hadúr szerepébe. – Seggfejek, azért kaptuk vissza Észak-Erdélyt, hogy cserébe kipucoljuk a zsidrákokat innen. Nem tudtok ti semmit! Csak bugyirózszaszín lelkecskéteket simogatjátok – mondta lábujjhegyen állva e fővezérjelölt. – Mi nem kértük magunkat sohase, hogy mentsük meg a német hadsereget. Önkéntesen csapunk oda a muszkának! Mer' magyar dinamit van az öklünkben, beszari banda... Horthy kormányzó is megírta már tavaly tavasszal a levelében Hitler úrnak, hogy ne legyen itt a szemre hányás! Hogy mink túl enyhén kezeljék a zsidókat. Ő visszaszorítja ám, ami ki akar mintegy befolyásolni... Elvesszük a maguk káros lehetőségeit. Vagyis folyamatos kikapcsolásuk folyamatban van, ez látható! És amint meg lesznek teremtve az elszállításuk feltételei, azt végre is fogjuk hajtani... Mivel a zsidók nem értenek egyet Horthy kormányzóval, ők a haza ellenségei. Korlátozások, az a mi felelősségünk! – Még jó, hogy buzgalomban a főhadnagy nem hallotta meg a sarokból errefelé suttogott kérdést. – Mennyi hűségpénzt kapsz ezért? – Aztán a kis nyikhaj szinte odaköpött Berger Lalának. – Mit bazsalyog itten, mint a ribanc a másiknak az esküvőjén? – Lalából akkor meglepetésre előlépett a halált megvető színészlelék. – Ha látott már egyáltalán magyar filmet, az tanúsíthatja, hogy én nem vigyorgok, csak ilyen jószágos és komoly az arcom! Érti? – Ezután kirozott a barakkból a tetten ért pitiség. Berger Lala pedig fájdalmasan leszólta a kis főhadnagyot. – Rossz színész. De ördögpalástban nem is lehet jó bohóc. – Kovács akkor elkeseredetten bohóckodott, utánozva a zsandárt. – Minden zsidótól zabrált gatyá holnaptól a nemzeti vagon része lesz! Nem ismerek pardont. Aztán majd mutogathatják magukat. – Grünwaldnak idegesítően nagy levegővéttel s egy szuszra megint csak igaza volt. – A mélymagyarnak gondolt nemzeti ki-

vagyiság vagy egy hírhedt pálfordulásokkal többször is átpingált álarcnak a viselése, azaz egy vitaminmentes semminek, üres erődéológiának a harso-gása... Ez mind elég Magyarországon a hatalom megragadásához! Persze csak beszélek itt, patetikus értelmiségi. De tettekre válthatóak-e a szavak? Amint azt szeretnénk hinni... Nem? – A főhadnagy persze már sehol se volt. Azaz kivágódott újra az ajtó, s ott a rangja életnagyságban üvöltözött. – Itt egyakarát van! Kis ország, nagy vezér. Végeztem. – Kifordult, de azért visszanezett. A Berger Lala szép ember volt, TP okos szemű és sportos, Róth kicsi és valamikori duci. De egyik sem hitt neki. – Ez utasításra ilyen hülye? – kérdezte magától Róth. Aztán valaki a háta mögött meg merete kérdezni félhangosan a titkot. – Lehet, ez neki csak egy véres szórakozás, merthogy húzódik az apasági pere? – A Pólisi leintette. – Ez sem menti a bátlánut... a tétlenségünket!

Megpróbálhatja-e az ember átlátni, megérteni töredezettségét, vagyis elhelyezni a világban, hogy ki is a magyar zsidó? Mert valaki reszket e testben... A magyar zsidók abban különböznek más ország-beli zsidóktól, hogy magyarul beszélnek. De a történelmünk összeír velük. Ez az átjárás a szétszórátásban! A vallás is erről beszél, a megszabadulása-inkról. Hogy ne feledjük, miközben az évezredek jönnek-mennek... TP valójában most értette meg az Atyák ősi üzenetét! „Ne különülj el a közösségtől.” Bárhová is lettél letéve, a hagyományt ismerni kell, különben az ember elmúlik belőled. A zsidó hagyomány továbbvitele, a folytonosság egyben kötelességed. A családja s maga miatt is TP megpróbálta összefogni, érteni és elfogadni azt a közösséget, amelyből kivirágozhat a többre képes individuum. Ha ember vagy, nem szakíthatsz meg ám több ezer éves láncolatot... Az persze lehet, hogy a magyar zsidók többsége nem a valláson, inkább egy sajátos kultúra történetén keresztül kapcsolódik a zsidósághoz, miközben ideszületvén magyarul beszél. De merjen és tudhat kettős kötődésben élni! Lehetnek a világban egymást metsző körök. Ezek közrefogják az elégedettség tudatát. S amit közrefog két ilyen egymást metsző kör, az telítettség-tartomány is. Egyben értelmiségi megnyugvás. A magyar zsidó ilyen... Ha meg nem érti ezt valaki, annak csak azt kell énekelni, hogy nem szállhat el minden régi dal...

Kint felvillantotta barátságos arcát a telihold. Ettől TP bátran próbálta egységbe foglalni a szét-tartó gondolatokat. A hatályba helyezett magyar „zsidótvények”, ezek a zsidóellenes miccsodák, fel akarják számolni e sokadszor bűnbaknak kinevezett kisebbséget! Nem tudják közben, hogy a „zsidók” (héberül: jehudim) jelentése, a lét visszhangzó... A zsidó ünnepek pedig a mi történelmünk, szakra-

lizálva. Vagyis a zsidó nép nagy ókori szabadulásél-ményeit örökérvényűvé szánva, vallássá emelték azok emlékét! Ezzel biztos kikötőbe navigálták az emlékeztést. Feledhetetlenné téve azt. Minden generációnak azóta úgy kell élnie, mintha maga is ott lett volna őseink különböző szabadulásainál. Örök ez a remény, Mózes, Eszter, Júda Mákkábi...! Erős a hit, hogy az egész emberiség üdvé a szolgaságokból való megszabadulásain múlik! Jó lenne, ha ezt a ragadozók is tudnák.

TP arra gondolt, hogy amióta itt van e barakkban, hiába is néz ki az estébe, felhők takarják legtöbbször a csillagokat. Inkább azt kell látnia, hogy hányféle póluson is szikrázik fel errefelé a zsidóság, egy hatalmas kulturális és történelmi örökség felelősségének árnyékában.

Itt vannak a *népi zsidók*, a kisvárosi kapedlis galiciánerek, csodaváró népcsoport. A steti-világ misztikusai, egy Blaustein. Ezeket az embereket, mint a morzsákat Galíciából, az Osztrák–Magyar Monarchia széles kötényéből söpörték ki. És annyszor halomra gyilkolták már, kardélre hányták az orosz-ukrán sztyeppén a kozákok, a brutális tömeggyilkosok. Hivatalos papírokból nevük természetesen a nemzetiségi rovatba íródik...

Aztán a Pólisi. Nagyon igyekszik nekünk elmagyarázni, hogy fel Cionba! Legyen újra zsidó állam, Izrael ősi földjén. Az itteni gettók helyett kell újjászületnünk ott. Az az egyetlen védelem s utolsó menedéke a zsidó népnek. Mert... *Am Jivráel háj!* Izrael népe él. És Izrael igazi gyűjtőerő, nem ez a barakk itt. Mert az önvédelem képessége... Lelke rajta! Most még csak egy rendezetlen állampolgárságú kis hontalan menekült a Holló utcából. De *onista*, nagy reményekkel. A Hásomér Hácáir, Ifjú Örök mozgalmának elszánt tagja, már s Dávid Bencion az új neve. Az ő identitása *is* észre méltó, ahogy lázas elszántsággal mondja, hogy a zsidóság egyszerre nép, vallás, nemzet. És vissza a hazánkat, az ősi szülőföldet...

Vannak aztán a *vallásosok*, az ortodoxiához húzó Rabinovics, Nagykállóról. Tálesz, strejmel, cicesz itt ugyan nincsenek, de vele van az imakönyve, aminek segítségével nélkül is meghatóan könyörög az Úrhoz, hogy segítsen. A huszadik században már sokan nem képesek így, az önmegtartás végett sem beöltözni a vallási szigorúság kaftánjába. De azért el kell ismerni a kitartásukat. Rabinovics helyettünk is imádkozik és van jóban az Úrral. Az öregeket pedig megbecsülik, s ez nemes. Amikor egy-egy sokat olvasott agg rabbi fejéből már elszáll a memória, akkor is a nagyünnepeinken odaültetik az asztalfőre. Mert megbecsülik, ami hajdan volt. Tisztelet nekik ezért a folytonosságért. – Biztos azáltal van csak érzékem a közösséghez, hogy tanulmányozom

a Tórát. Nincs is szükségem más bizonyítékokra. A régmúlt jelenné válik belőle – mondta többször Rabinovics.

Végül itt vagyunk mi, *kultúrzsidók*. Magyarországon cseppentünk bele a mindenségbe, tehát magyar zsidók vagyunk. Sokan a magyar nyelvbe belemerülő értelmiségiek. Akik részben eloldozták magukat a vallástól, hagyományoktól. De egyfajta zsidó szellemi kutatóöszönt mobilizáltunk ugyanakkor. A felvilágosodás idején elhittük sajnos, van esély arra, hogy az Európába zavart zsidó diaszpóra-közösségeket befogadja itt a sok ifjú nacionalista állam. Tévedtünk. Mert az egyenjogúság áráként az asszimilációt erőltették. Szűnjünk meg önmagunk lenni, ne legyünk többé zsidók. Helyette válasszunk más népet, lehetőleg románok, magyarok, ukránok. És akkor, bár kussolva s féljogon (a származás miatt), de érezhetjük magunkat kvázi emancipáltként... Csak hát mi mint zsidók szeretnénk egyenjogúak lenni, s nem helyette! Mert ha az emancipáció ára az asszimiláció, akkor hazugság az egész! Miért, hogy a zsidó mindig bűnbak... Persze a nagy zsidó ünnepeken imádkozunk mi is. Mert azok mind szabadulásményt takarnak. S itt összeérnek a dolgok. Ebben ér össze a világban a többféleség egybe! Minket szétszakítottak. Nem szabad összevesznünk most a zsidó szellemi örökségen. Mert itt ötezer év jön elő a múlt labirintusából, és sokszínű köpenyben. Osztolni kell rajta, Európa s Amerika. Így kell őrizni. Nem szabad megengednünk, hogy a zsidó kultúra elhaljon. Mélyek a gyökerek s az éppen élő generáció felelőssége mindig, hogy az újra kivirágozzék. Bárhol. Nem létezhet, hogy a kultúra odahasson, hogy a zsidóság szétfoszlik! A kultúra erősítse, ne pedig gyengítse ezt a szétszórt népet a diaszpórában. El ne vesszünk...

Grünwald szinte belelátott TP fejébe, és kifakadt. – Az európai gazdanépek a zsidócskáikat nem tudják, nem értik, nem akarják. És nem tudván mit kezdeni velük, megölik. Minek hozta őket ide a hódító Római Birodalom?

A keresztet viselő egyed viszont, mint egy díszzászlóalj, egy mentesített tűzharcos, hetykén keresztülmaszírozott a barakkon. – Mi van, nagyorrúak? Nem tetszik a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozása? Az 1939. évi negyedik törvény cikk? Még ezt sem tudják... Csakúgy zsidók, és azt sem tudják, hogy e törvény alkalmazása szempontjából kit kell annak tekintsünk?! – A fáradtságtól már mérlegelni képtelen Blaustein még rászólt. – Bizony, malac, itt van ez a sok zsidó származású bibsi ivadék. Oszt mind befogja ám az orrát, mert olyan büdös van magától. – Az áhítatos Rabinovics imádkozás közben pár könnycseppet ejtett az imakönyvébe. A tapintatos érdeklődők felé aztán annyit

árult el, hogy fuvaros, és már a nagyapja is az volt. Csak eszébe jutottak azok a végtelen országutak a szekéren... Fejét lehorgasztva végül Hegedűsfalvy felé bökött. – Ez egy epikojresz, egy elvetemült. Csapjon bele a villám... Az emlékezet mindig a politika tulajdona lenne? – Hegedűsfalvy pimaszul felhúzta az orrát. – Túl sokat kérdez, fitymavirtuóz. Forduljon inkább a maga istenéhez, ha válaszra vár, hülye zsidó. – Rabinovics akkor mózesi megszállottsággal kezdett el érvelni. – Mindig a történelmi emlékezetnek ez a hatalmi kisajátítása? Persze kell az a meghamisításához, te undorító, ravasz helyezkedő. – Hegedűsfalvy akkor lesajnáló hangnemmel próbálkozott, s közben elkezdte piszkálni az orrát is. – Majd ha kivégeznek tégedet, rabbi, akkor pofázzál. – De akkortól már valamiféle óvó dicsfény támadt Rabinovics feje körül. – A vallások harca egymás ellen nem Isten akarata, hanem az emberek bűne! – És a hegyek felől mindenféle robaj hallatszott... Talán igenlő.

Az értelmes szónak akkor is van értéke, ha senki sem figyel oda. Így gondolta TP, miközben lassan masszírozta bonyolult bizonyítások leírására született kezét. Amit így remélt megszabadítani az izomlástól. Aztán a vég nélkül vitatkozók közé behirtelenkedett Kovács, és elbődült. – Mi itt, otthon meg virágzanak a lányok! – Ezen kesergett egy sort, és morajlott hozzá, mint vulkánok szoktak kitörés előtt... – Kidobnak engem? Pedig én vagyok a legjobb bika egész Észak-Magyarországon. Megmondhatja eztet bármely negyven év alatti hölgy, aki még fehér alsószoknyát hord. – Berger Lala megpróbálta figyelmeztetni. – Ne legyél pimasz, mert az visszaüt. Egy ideig azt hiszed, hogy fölénybe kerültél, de aztán az élet lecsap. – Ám az intelmek itt nem élnek meg. Kovács is eloldotta magát az adott helyzettől, hogy a lehetetlenséget ne kelljen átszenvednie. – Ha én volnék Rothschild, én még nála is gazdagabb lennék! Mert közben megmaradnék borásznak is – mondta. Ettől felforrósodott Kiss-Klein Tibi a barakkajtó mellett. Ott terem az ábránd. Csillogó szemmel merítette bele magát a jövő megcsillanó lehetőségébe. – Következő életemben majd írok egy szimfóniát, Pödrött Bajusz álnéven. A címe? Tested kanapéján ülök! Már nem kell kötelezően nagyképűnek lennem. Elég, ha elismeritek, hogy művész vagyok! Kitörés ez, a koporsóból. – Aztán csendet intett, és belefülelt a szférákba. Áhítattól átítatva suttogott. – A dallam! Engedem, hadd menjen... Magyarország szép ország lehetne, ha nem lenne olyan csúnya most.

Hajnal felé egy vihar irgalmatlanul megrázta a barakk falait. Ami félelmetes lett volna, ha a bentlakók nem szoktak volna hozzá a még rosszabbhoz. Bár TP nem volt vallásos, a dühödt vihart Isten figyel-

meztetésének kellett vennie. Úgy látszik, a világ igazságtalanságait csak egy emberfeletti erő képes megoldani. A vihar alatt a szalmán azt álmodta TP, hogy egy végtelen vasutazással zötyög keresztül a valamikori Galícia sártengerén, melyből zsindelytetős házsorok kandikálnak ki. Aztán beérkezik egy sárral körbeölelt kisvárosi kávéházba a hegyeken túl, de azt azért gipszstukkók díszítik. Sok szabadnapos szatócs, tóramásoló, pék és házaló ücsörög benne. Mind a párnósze foglyai, a megélhetésüket biztosító, nekik is engedélyezett foglalkozásoké. Oda mindez, letűnt világ? A perifériák szegélyén pilled ez a Galícia... Mély nyomor, rettenetes pogromok, de a zsidó csodavárás helyszínei is, amikor még az Osztrák–Magyar Monarchia nagy s méltóságteljes volt. Eltűnt? Lemberg, Brody, Tarnopol... Hol a sok áhítatos hászid, a jiddis népszerűsek, a bárhesz édes illata 1900-ból? És a magyarul író zsidó álmodozók? Talán a mához képest megszépül a Monarchia. Bár azok a napibéresék s foltozósabók leginkább a véletlenekből éltek, nem a kiszámíthatókból... Menekül az idő? Persze a pogromok, az a sok, jövőtől elrabolt zsidó élet... Hol a zsidó nép? Egy különös és egyedülálló történelem. Egy valaha volt világ. Mikor még lengtek a zászlók, és beszorítva ugyan, de sok ezer, láncra fűzött steti őrizte az áhítatos, kisvárosi zsidó lángőröket ihletét. Hol az a kisemmizett hittudós, aki azért Kohn- és Grün-vicceket is tudott? Hol a zsidó antikvárius, aki a szecessziós építészet ragyogásáról volt képes áradozni? Mind meggyilkolták... TP felébredt.

A másnap reggel mindig hozhat valami jót. A vihar, úgy látszik, ráncba szedte a szerencsét, mert futár érkezett, enyhítendő a monotoníát. TP-t hívhatja a

Százados! Azonnal. Hogy ez jót jelent, vagy rosszat, nem tudni. Nagy jaj!... TP-ért egy bikaméretű keretlegény jött, akiről azt mondják, hogy bár minden férfi állat, de ez aztán különösen az. Egy olyan nőt tart otthon feleségként, aki iszákosságában odáig süllyedt az önfeladásban, hogy csak olyan brutális férfit akart párjául, aki akár egyetlen ütésével is eszméletlenül tudja verni. Hogy onnantól kezdve már ne kelljen éreznie semmit... Valaki súgva kérdezte TP-t: – Még majd a budiról is kitiltanak, nemhogy Magyarországról? Pedig hát oda születünk. – Keskeny földút vezetett a parancsnoki körlet felé. A szorongást csak a lépésritmus volt képes használható gondolkodássá változtatni... Azok a fiúk, akiket meggyilkoltak, mind a jövőtől elrabolt zsidó életek. Lehet-e valaha is helyettesíteni, pótolni, továbbvinni valamit? Mi lesz most velem, életben maradok? Megyek a hatalom farkasához... Nehéz az elképzelések útján haladni, amikor TP egy nagyon meghatározott úton volt kénytelen itt. Nem akart a végzetnek engedményt tenni. Csak a racionális gondolkodást engedte magához. Minden rossz dacára hatalmas érték a folyamatosság. Érted, jid? Maradj hát életben!... *Mindenütt, ahol emberi lábnyomra bukkansz, ott vagyok én – így szól az Örökkévaló.* Ezt írja felelősségünkről a Tnáh, az Ótestamentum. TP kihúzta magát. Próbált feszes tartással menni a Százados elé. De azért felöltött benne, amit hajnalban hallott valakitől. A szomszéd barakkban volt egy finom lelkű, valaha illatszerbolt-tulajdonos. Akit tegnapelőtt úgy megverték puskatussal a keretlegények, főleg a fejét, hogy tegnapi beleőrült. Aztán e finomkodó maga alól kiemelt szarral mázolta be az arcát. Hogy illő halotti maszkot készítsen a befejezéshez. Büdös szart kent fel halotti maszkként az arcára, hogy elfedje a szegény és illatszerboltja emlékét, temettség el nyomorult helyzetéhez méltóan... Meddig ura az ember a cselekedeteinek, az életének? TP oldalra pillantott. Hogy egy ilyen keretlegény nagy suttyó, az nem mentség. A tudatlanság romboló erején csak a nagyon is tudatos gyilkolás tesz túl, Prohászka püspök úr!... TP feszes léptei közepette tisztázta legbelül, hogy a sok identitás-görccsel terhelt környezetben mit is gondol magáról. Nem egy zsidónak „minősített”, avagy „származású” embertárs vagyok én. Hanem egyszerűen zsidó. Még hozzá tudatos, tanult és büszke. Mi a gond ezzel, parancsnok úr? Unheimlich lenne, parancsnok úr, ezt elfogadni?

A parancsnok úr szállásához kellett vinni egy farköket is. TP a vállán vitte, mellette bandukoltak a gondolatai... Semmibe vész itt a múlt s jövő. Örök csak a jelenidő? De hát az az élet valósága, amikor éppen élsz. Egy perccel se tovább. És csak azt ismerheted. A többi életre, a jelenidő utánira vágyasz

talán, vagy nem, de az nem a tiéd. Most légy igazzá! TP szinte szuggerálta magát... Nem tehetek mást, batornak kell lenni. Nem árulható el, középcsatár úr, a lelkiismereted! Vegyük úgy, hogy ez itt a kockázat útja, egy egész értelemkorzó. Húha, hóha, sőt hahóóó... TP emlékezett, hogy Mahler már korán átlátta az előítéletes európai összevisszaságot. „Az osztrákoknak német vagyok, a németeknek zsidó. Zsidóként pedig ezeknek egy senki.” A magyar zsidók lassúak egy ilyen felismeréshez. Tele a nadrágjuk illúzióval. Menet közben a bikaméretű keretlenség váratlanul hozzáfordult. – Ősmeri azt a dalt, hogy... *Káka tövén költ a ruca...* Nem? Hát maga nem is ember! – Aztán kibiztosította a puskáját. – Mondja, mit tud maga a régi magyarokról? – kérdezte. – Csakis a legjobbakat! – hangzott a riadt válasz.

Amikor odaért, TP vigyázzba vágta magát. – Turán Pál munkaszolgálatos alázatosan jelentkezik, és kihallgatást kér. – De a Százados leintette. – Hagyja ezt, fiam. Nekem ez nem kell, illetve magánam. A Százados gondosan koreografálva felkészült megszólalásra. Ahogy azt egy magyar királyi táborparancsnoknak kell. Jobb talp előre, bal kéz a csípőn. Aztán mégis közvetlenebb hangot engedett meg magának. Közlebb lépve TP arcába meredt. – Maga az a Turán?!?... Akit ismernem kell a *Középiszkolai Matematikai Lapokból*. Annakidején a feladatmegoldó verseny győztese? Első helyezett... és zsidó, nahát – szigorodott el benne a kétség. TP meglepve csapta össze fájó bokáját. – Igenis, százados úr! – A Százados egyébként zászlóaljparancsnok volt, ezt megemlítette futólag. Bár bizonyos fővárosi urak így se nagyon fogadták el. De tanárságára büszkébb is lehetett, mert... Elárulta, hogy ő mint tartalékos itt most csak helyettesíti a táborparancsnokot, aki beteg. Aztán szállása ajtajából szomorúan intett TP-nek, menjen, ott egy sámlit, üljön le. Mélyet sóhajtott. – Én nem tudom, mi lehetne igazi gyógyszer történelmi fájdalmainkra. Maga talán tudja, mert évezredekben számol... A nevemet nem mondom. De valaha matematikatanár voltam, Makón. Bizony! Csak hát jött ez a háború... – A Százados kissé zavart mozdulatokat tett, leborotvált bajusza helyét pödörte. – Nos, mert éppen idekerültek... akar-e valamit akarni? Mert én is kérnék valamit cserébe! Ön, ugyebár azonos azzal a Turánnal, a *Középiszkolai Matematikai Lapokban*... Már olyan korán, mint eminens feladatmegoldó s így publikálni, az nem semmi. Én aztán tudom. Nos... – TP örült, hogy él, s nem gondolt abba, hogy most egy meghasonlott, avagy érdeklődő ember előtt kénytelen ácsorogni. Üljön le? Aztán inkább hátralepett, ahogy közeledett hozzá újra a Százados. Nehogy beváljon valaki jóslata, hogy holnap a program erdőirtás, emberirtás és észbontás...

A Százados saját közvetlenségétől érzett zavarában az elmaradt bemutatkozás helyett gesztikulált. – Az ember nem szabad akaratából születik. De aztán szabad akaratából lesz azzá, akivé... Kivéve, ha nem. Miért néz úgy, mintha értené? – TP nem mert úgy nézni, mintha értené, mit akar a Százados. De kellően elbambult arcát látva a Százados folytatta. – Szóval az a Turán... aki matematikus. – TP válasz helyett csak bólintott, ami súlyos szabálysértés. De meglepő módon a Százados ezt már nem izgatta. És TP egyre csak állt ott méla vigyázzban, de még volt ereje egy halvány elhatározáshoz. Hogy többé tényleg nem veti alá magát diktátumnak. A Százados szigorodó arccal belépett egészen a bennül TP lélegzetzőnájáig. – A helyzet most olyan, hogy szolgálhatja hazáját egy tanárember is, mint ötvenéves tartalékos! De a matematikát nem szabad elfelejtenem. – Ahogy ezt kimondta, hirtelen összeszeszűkült szemnyílása, és lehetségessé vált valamiféle gyanakvásnak az előperdülése. – Ugye nem azért lett csak Turán, hogy írhasson itt, vagyis megoldhasson feladatokat a *Math. Lapok*ban? Igaz, az a legatyásító huszonkilences világválság nem segített, hogy pont akkor... Mondja, ugye a Bethlen-kormány könnyített önön? – Riadalma miatt TP-nek nem volt mit válaszolnia. Az idők mélyére kotorva egyre szűkszavúbb lesz a ma. Miért, hogy ha nincsen az a Klebelsberg-véletlen, akkor TP segédápoló, lópatkoló vagy kufár lehetne csak Magyarországon. Bólogatott, és szabadulni akart... Akkor a Százados hirtelen valami furcsa mozdulatot tett. Mint egy filmben látott mohó amerikai aratógép a prérin, idegesen vakarni kezdte a fejét jobbról balra, majd vissza. – Nézze csak, mi van erre? A muszkáról nem is beszélve, de amikor amerikai bombák hullanak most Európára... akkor nem lehet az igazságoknak önkiszolgáló boltja, olyan amerikai stílusú izé itt. A világ sosem szimmetrikus. De a tudomány az nem pofázik, az egy magasabb rendű igazság. És az rendben van, mehet... – mondta elcsukló hangon. Majd szertartásosan elővett asztalfiókjából egy kis füzetet. Nézegette, megsimította, aztán zavartan megkérdezte. – Lenne olyan szíves elolvasni pár aprócska dolgozatomat, mert hát... – Merte volna TP azt mondani akkor, hogy nem? Természetesen átvette a füzetet. A Százados pedig szükségét érezte egy példával elmagyarázni még szokatlan kérésének lélektanát. – Ha egy ember tribünön ülve nézi a futballmeccset, s lát pár hibát, gyakran gondolja nagyképpen, hogy ő aztán ezt mennyivel jobban tudná. Szinte rámozdul... Persze ülve marad végig. – A Századosnak nem voltak illúziói. Bátran odaadta dolgozatát. Ha látszódnak a hibák csak tessék, most kijavíthatja ez a fiatalember... Lélegzetvételnél szünet adódott.

A Százados ajánlata hallatán TP ujjongott belül, érezve a lehántolt jószerecsé ízét. Azért bártortalanul megkérdezte. – Bocsánat, hogy kérdem, de hogyhogya engem talált meg dolgozata esetleges véleményezésére? – A Százados akkor s először TP ittléte óta, a szemébe nézett. – Mert zsidók mániája, hogy ragaszkodnak az igazsághoz. Nézzé, én eddig csak hagymafelvásárló zsidóval találkoztam a makói vásárban. De most itt van maga, egy új viszonylat... – szólott, s meglepő bizalommal TP vállára tette a kezét. – Ön nem valamiféle üstfoltozó, nyomdász vagy kóser-éttermi szakács... Ön matematikus, ugye, igaz? Ez kell nekem! – A Százados aprókat köhögött. – Kizavarva az aknamezőkre a zsidó ügyis élő halott. Minek szépíteni? Bár semlegesíti azt. Én más gondolok magának. Respektálva, hogy... – Itt elakadt. Láthatóan jól esett neki, hogy nyitott fül előtt beszélhet, csak össze kell szednie magát, hogy mit. – Egy igazi matematikus számára a feladatmegoldás életforma. Biztos fogódzó a kaotikus világban. Ahogya megpróbál rendszert vinni az univerzális térbe. Bár a matematika időről időre araszol a közvetlen hétköznapi hasznosulás felé, és akkor nagyon. Mégis, a megbecsültsége alacsonyabb a fontosságánál. Azt se tudják, mit csinálunk. Mi az, kutatni... Definíció, aztán egy tétel és a bizonyítás! Hányféle sakkállás is létezik? – A Százados megtámaszkodott, nem volt felkészülve ilyen önvallomásra. De kibuggyant belőle: – Nem mondhatom, hogy kitérnék a parancsok elől, mert nem lehet. De azt furcsállom, hogy racionális ember lévén is milyen rossz és szélsőséges beszédek képesek elragadni néha, sajnálom. Hogy aztán a Magyar Királyi Honvéd Hadtestparancsnokság nem ad felmentést a munkaszolgálat alól egy ilyen jó feladatmegoldónak... De hát sírjon csak a *Math. Lapok* szerkesztősége. Kétkezi munkára van persze itt szükség, de akkor is... – Aztán a Százados szégyenlősen újra kérdezte TP-t, tényleg elolvasná-e kis dolgozatát a függvények témában. És beszélt küzdelméről a törtszámokkal. Mert volna TP csak kicsit is ellentmondani? A Százados visszavette, s ihletetlen átlapozta a kockás füzetet. – Nézzé, én próbálok a matematikára figyelmezní. Mintsem azon a logikátlan filozókérdésen rágódjak, hogy ön mélymagyar vagy hígmagyar? Ez egy bizonyíthatóság nélküli tételzés. Nem? – TP-nek válaszolnia kellett. – Nem hiszem, hogy számítana itt az én véleményem. – De a Százados enyhült, szellő is támadt. – A vonat is kisklik, ha rosszul állítják a váltót!... Magyarország miért prímszám? Egy semmivel sem osztható... És én meg százados... Olvassa el, tényleg, a dolgozatomat! Nem túl iskolás-e? Mégiscsak számtantánár vagyok. Maga meg jókat publikált. Lehet, ez valami hozzáadott érték! Ki tudja? Talán maga, egy

Turán Titán... Nincs itt, kihez forduljak. – TP közbevágott. – Egy zsidóhoz? – Megállt a légy a levegőben. – Ilyet ne mondjon... Hálás leszek! – nézett félre a Százados. TP igyekezett valahogya biztatóan lezárni e szokatlan párbeszédet. – Az vagy, amit tudsz! – mondta akkor a meghökkent és parancsnokláshoz szokott Századosnak. De idejében észrevette magát, s igyekezett javítani. – Csak azt szeretném tisztelettel megkérdezni, hogya hányan is vagyunk itt? – A Százados elnevette magát. – Nem tudom. Megszámolom majd a lábakat és elosztom kettővel.

A tömzsi Százados leült, és ritkán előbújó, rezignált őszinteséggel elmélkedett. – Mi ez a balsors? Erdély egy labda csak, ide-oda dobálva? Hol a miénk, máskor meg nem... S most Transzszilvániában építjük a vasutat, bele a magyar nemzeti tudat alagútjába... Sosem lesz itt béke. Rádadásul milyen lehet az, amit zsidók építenek? – TP felemelte a tekintetét. Most először mert a Százados szemébe nézni. Aki erre ösztönösen leszegte az övét. – Tudja, tavaly a fiam összetört egy rádiót, amely a trianoni döntést magyarázta. Hogya miért lett az ócska románoknak adva a mi földünk. És egy magamfajta közvitéz is lehet a sors küldötte most, a Legfelsőbb Hadúrnak dicső katonája!... Bár matematikatanár is lennék, s ezt nehéz lehet így önnek elhínnie egy százados urat látván. Különben középiskolai matekversenyre készítek fel egy kis csapatot. S nekik kell a dolgozatomat... Akkor elolvasná? Ha már megnyerte annakidején azt az országos versenyt... Tudja, nekem hínnem kell abban, hogya egy erkölcsösebb, jobb és emberibb világ megszületése épp a most folyó háború kimenetelétől függ! Ami természetesen nekünk kedvez majd... Ha végzett, megtalál a híradós-szertárban. – Aztán úgy tűnt, mintha elmenne, de inkább maradt. – Hogya a legjobb feladatmegoldó volt, az 1926-ban lehetett. Vagya tévednék? Látja, figyelek. Aztán a nem fajtisza matekos barátaival ugye jobb híján létrehozták az Anonymus-kört? Megértem, másképp nem tudtak... Csak hát én, személyemben most világháborúba keveredtünk! – Aztán hirtelen egy előítélet-mentes, váratlan öt percben a Százados belegondolt. – A magyar nyelv is olyan árva, mint a héber. De aki ezeket tudja, az szerencsés. Mert annak megcsillan a szellem fényében egy igazi gyémánt. – Majd komor felismerésének hangot adva egy asztalra könyökölt. – Hogya miért így végződik, ha két árva találkozik? Azt nem tudom... – A tétovaság zavarában újra TP vállára tette kezét. – Vedd észre, hogya ha nem haltál meg, akkor élsz. És kezdjél vele valamit! Én pedig revansálni akarom valahogya a kedvességet. Hogya elolvasásra kerülök. – TP zavarában csak egy cigarettára vágyott e percben. De a Százados hálás arcát

látva megkockáztatta, hogy ha esetleg matematizálhatna is egyszer, a sok gerenda cipelése közben... Talán, esetleg, ha. Mert az az élete!

A mindig feszes tartású Százados atyáskodva elágyult. Az összegyűrt szavak most kisimultak. A rideg parancsnok előtt egy kérést lebbentett meg a jóakarát. Meghatódott. – Mondják, hogy van olyan, aki otthon csak azért tart kuttyát, hogy legalább egy alárendeltje legyen. Én nem ilyen vagyok.

Visszaérkezve a barakkba TP elolvasta a parancsnok munkáját. Kicsit belejavítva végigment az egész anyagon. Örült is, hogy kiszakadt a monotóniából, és újra serkent aggyal létezhet. Azon is gondolkodott, hogy miért lett régebben a számelmélet a gettó matematikája? Lehet, a Kabbala számmisztikája inspirálta a zsidóknál a számok természete iránti érzékenységet és erős érdeklődést... De azon a rőt fényű kora délutánon aztán váratlanul hozzálépett egy agyonhajszolt, igazi hibbant a túlvégről. Ugrándozni kezdett, és rikácsolt. – Az ész mozgósítása, az ész mozgósítása... – Aztán oldalba bökte TP-t. – Elegyedsz ezekkel? Jelen van-e a lélek? Vagyis lélekjelenléted jelez-e? Hogy ne má'... Húzzál évszámot! – Majd kezét is nyújtott. – Doktor Takács Imperatívusz vagyok! – Ennyiben maradtak. De nem lehetett félrevonulni, mert egyre csak jött. – Hullik a hajam, és éhes vagyok. Mi az a füzet? Belém szorult a gyilok. Nem akarom tudni, hogy csak a gyászban közös az emberiség! – Hadonászott, hogy ő a Feudális Párt egyszemélyes munkásosztály-tagozata. Aztán fogadalmat is tett a nem létező jövő felé köpve. – Elpöckölöm ám a korábbi nagyképű életemet, a semmi vasútvonala mentén. Mert az embernek nem kell, hogy igaza legyen. Inkább boldognak kellene lennie. Arra a kis időre még. Csak hát egy ázott állat caplat itt az úton. Én! – S akár egy kocsmáros habot a korsó sörről, úgy nyeste le egyetlen kézmozdulatával az esetleges ellenvéleményeket. Majd mintha elszállt volna.

TP újra elolvasta, amit kell. Sosem ment tovább, amíg meg nem értett teljesen egy matematikai problémát. Szívták is a fogukat a felületesek vagy a modernkedő türelmetlenek... És a végére ért. Aztán szorongó fogolyosollyal visszaadta dolgozatát a Századosnak! Mindent értett már benne, a kis hibákat kijavította. Arca, úgy látszik, még biztatta is a tíz percre civillé vedlő deres hajú tiszt urat, mert elmúlt a remegése. TP pedig úgy állt a parancsnok előtt akkorra, mint a testet öltött bizonyosság – Ameddig ön elért, az figyelemre méltó! De engedelmével, nagyon érdekelne, amikor majd meghaladja ezt... – szólt talányosan. A Százados nagyon figyelt! Kockázatos lett volna TP-nek fintorognia. És a parancsnok megnyugodott, szinte felolvadt a jeges modor. Már alig észrevehetően tördelte csak a kezét. –

Uram, izgatottan várom a további véleményét! Remélem, nem lesz túl vérengző... Nekem meg nem kell gimnáziumi énemre emlékezni. Amikor is gyakran ráordítottam csúfolódó diákjaimra, hogy... Befogja a pofáját! Sajnálom már... Szóval? – Aztán részletekbe menő belemélyedést tükrözött TP véleménye. A szakszerűség nyomán a Százados engedékeny arcát mutatta. – Kérjen bármit, amit itten... Hálás vagyok! Hogy is mondjam? Revanzsálom. Megígértem. Persze csak olyat, ami itt lehetséges. Érti? – TP értette, és halkán válaszolt. – Már talán említettem, ha lehetne, szeretnék kicsit nyugodtan... matematizálni.

A Százados megértően összeszedte magát. S ennek megoldhatóságán kezdett gondolkodni. Kitalált valamit, s attól rendkívül izgatott lett. Még a zubbonyát is kigombolta, egész beleizzadt. – Kiviszem magát innen... Jöjjön csak! – Kerített egy katonai kabátot a „matekos kollégának”. Majd feszes tartásban egy Steyr-Puch motorra ültek, oszt gyía, neki a távolnak. A kabát zsebében TP talált egy papírzacskót meg egy ceruzacsonkot. Semmi kétély nem feszkelte magát TP fejébe. Ezt valahogy megérezte a Százados, és menet közben hátrafelé beszélt. – Most aztán kimegyünk a fenébe. Tudja, nekem majd mondják, hogy mi az, ez az ürge még képes lesz itt jól érezni magát? De nem érdekel, maga megérdemli. Viszont hogy egy kis szünetet kap, azt nekem le kell ám valahogy fedeznem... Na, majd meglátjuk. – Elérkeztek az egyre terebélyesedő, de ismerős vasúti pálya ideiglenes végéhez. A lerakott sínek mellett üres villanypóznák meredeztek. Lecihelődtek a motorról, és a Százados előszedett egy oldal-táskából valamit. Aztán az ismerős táborparancsnoki hangon megszólalt. – Itt van két mászóvas a lábba. Támadja meg e sorban az utolsó villanypóznát. És fel! Áram még nincsen benne, de úgy csinálunk, mintha épp maga kötné be ottan a huzalokat. És a madarak talán nem szólnak bele a matematikába... Ha pedig ellenőrzés jönne, akkor morc leszek. És azt mondom majd, hogy büntetésből zavartam ki ezt a rohadt disznót a szélbe. Ne lepődjön meg! Értve vagyok?... A rizikótól függetlenül, szédülni szok? – Aztán elmenőben még egyszer visszafordult. Megfontoltan, valamiféle szégyenkező három perc keretében a távolba mondta. – Otthon ellenszenvvel indul minden. Ami később gyűlöletbe csap át. És ütni kell. Akkortól aztán gyűlölünk már mindent és mindenkit. A szomszédainkat, a nagyhatalmakat, az okoskodó kultúrát, a visszafafázó nőket. És a zsidókat, cigányokat, nyomorgókat, ellenvéleményt formálókat, nagyképű normalisokat. Marad a rombolás... Miközben persze a magunk tehetetlenségét gyűlöljük valójában!... Hogy simán letemper minket a gonosz, és megadjuk magunkat neki. Hogy

csak mások gyűlölésére vagyunk elegek. És ezt aztán igazi stréber módjára fel is mutatjuk. Utálom, hogy csak tobzódunk a félelmünk gerjesztette gyűlöletben. Kár lenne ezt mentegezni. Tönkre vagyunk menve... Ezért is hálás vagyok, hogy elolvasta. – Aztán még azon gondolkodott, hogy mit s hogyan mond majd még több durvát, ha a katonai rendőrség valóban meglepné egy váratlan ellenőrzéssel. Hisz ő ezt egyedi büntetésként tette! Mert a nyomorult alakzati vétséget követett el, azonkívül összehugyozta magát. Ő meg kizavarta a hideg szélbe, hogy ott száradjon. Mert szigorú. Az ügyefogyott munkaszolgálatos még a díszlépést se tudja... Jó lesz, nyugtatta magát. Majd megvakarta a fejét. – Egyébként tényleges kérdés, hogy a keresztény ember tud-e másról gondolkodni, mint a zsidók megtérítéséről? Vagyis Jézus zsidó voltának letagadásáról! Meg valamiféle szentlélekről... De hagyjuk ezt. – Így TP csak nagyon halkan mert engedni egy megjegyzést. – A kereszténység a judaizmusból nőtt ki. El kell tüntetni a tanúkat? – A Százados körülnézett... – Észak-Erdély visszafoglalva. A történelmet így hasznosítja a politika! Ez van. – Aztán elviharzott.

TP ottmaradt egyedül, a Kárpátok karéjában. A két mászóvas, a bal illetve jobb bokához rögzítve, két kajla kampó. Lehetetlen benne a mozgás a vízszintes világban. Fogai mint a karmok szokták bevájni magukat a puha fába. Így segítve a feljutást a villanypózna tetejére. Kapott még egy biztonsági övet is, mely derékmagasságban enged valamennyi kilengést odafönt. Gyakorlatlansága dacára is mindent gyorsan magára vett... Úgy kúszott felfelé, mint a borostyán egy nyers budapesti tűzfalon, beborítva reménnyel a szörnyűt. A pózna tetejére érve tisztul majd a látvány, szellőzik a fej. Ott legalább nincs szálló por. Talán a tiszta gondolatok fészke lesz! A villanypózna szép szál fa lehetett valamikor, másra teremtve, mint az embert szolgálni. De lelombozták, s most árván, meg pőrén ácsorog itt. Bevájni a mászóvas karmait nem öröm, de megmászása a menekülés egyetlen lehetősége. Felfelé... Utolsó a sorban e pózna, de az ember is. Istenhez igyekszik talán?

Miket is mondott hátrafelé a Százados a motoron, miközben belékapaszkodott? Próbálta felidézni. – Tudja nyilván, hogy minden páros szám felbontható két prímszám összegére... Ha pedig itten lappang a józan ész, vigyük ki azt a friss levegőre! – És a Százados kihozta ide. Ahol az ég összeér a Földdel. Derült napsütésben jött elé a szerencse. A távolból pedig bólogattak felé a Kárpátok fenyvesei... Lehet, egy majdani hűvösödő tél üzenetét is küldve? De ahogy most szétterül a táj, attól nem szűkül össze a lélek. A kajla mászóvasakkal úgy caplatott fel a vil-

lanyoszlopon, akárha Jákob létráján menekülne az ég felé! Hisz sehova máshová, se balra, se jobbra, se előre, se hátra nincsen út... Amikor aztán felért, riadtan nézett körül. – *Bárub Átá Ádonáj, Meleb Háolám, segítő most!* – fohászzkodott. Bár rég leszokott az imáról, most átadta magát mégis az isteni gondviselésnek. Mire távolban a Havasok szinte felágaskodtak... Az élet értékes. Erre most van pár óráma. A hitet is csak a cselekvés tartja életben. TP végiggondolta a véletlen szerencsét, amin talán tényleg ott van Isten ujjlenyomata. A kezem írhat, az agyam gondolkodik, nem vagyok egy élőhalott... Erre majdnem felnevetett. Mázél tov! Egy laza körbenézéssel magára is esett pár az élénk pillantásokból. A náci téboly túsának lenni elmeháborító. De most remélhette, hogy egyszer még megjelenik majd egy könyve, ami persze TP-től nem meglepő. Univerzális problémák matematikai átkarolása!... Fiatalon van idő beutazni így a csillagközi távokat. Megfejtve közben a Dávid-csillag titkát is. Csak le ne essék innen! A matematika kihúz talán a brutális, ragadozó emberállat-kategóriából... Tudni lehet, hogy egy magyar író világcsofó-mondatban foglalta össze az emberi lényeket. „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” De hát hol lehetek én otthon? Körülnézett a tájban, mely lenyűgözte. Ez lenne az? Mélyet lélegzett. Nem ember alkotta szépség ez... A természet önzetlensége kínálja magát. Megindította, inspirálta ez TP-t. Elöntötte a független gondolkodás, a matematikai megfogalmazódás mellétételének emberi vágya. Hogy a legvalóságos tudományt életre hívja... A természettől semmi létező nem idegen.

Matematizálni kezdett. Ceruzacsont és zacskópapír, fontos segédeszközök. Az, hogy megpróbálja képletekben leírni a valóság összefüggéseit, azt is jelenti, hogy a szellem távcsövén keresztül tekint a világra. Van egy matematikai ötleted, ez jó. De az tart izgalomban aztán, hogy mi lesz belőle?! S ezt végigkíséri egy szívserkentő öntudat. Hogy ebben a pillanatban te vagy a világon a legjobb, mert ezt még senki más nem tudhatja. Talán majd rácsodálkoznak egyszer. A matematika nem öncélú okosság. Bár felhasználhatóságának megértése időt igényel. Főleg fent az egekben... TP megvakarta lapos hasát. A természettudomány nem bírja el a lyukas magyarázatokat, mint oly gyakran a szépirodalom. Itt mindent bizonyítani kell! A pózna tetején is... Adódtak a képletek, és sorba rendeződtek. Egyikből következett a másik, s TP erősen figyelt kifejlődésükre. Ez a szabadság fegyelme. Én, nem Shylock Samu vagyok, gondolta elkéseredetten két engedetlen képlet között. Van, aki állítja, hogy a matematika ugyanúgy a világanalízis része, mint a Biblia. Csak épp a részleteket nem misztifikálja, mert „szám-

szerűsíti” az összefüggéseket. Ezt tartotta róla a minden lében kanál Logika Berci is, azaz Blau. Akinek mindig taknyos volt az orra az Almássy téren focizás közben. Aztán nem tudta kifutni magát. És unalmas hétvégék esélylatolgató lóverseny-látogatója lett.

TP kitekintett a számelmélet, interpoláció és analízis területére. De felötlött benne a matematika olyan történelmi dimenziója is, mely például a babiloni Talmudban szerepel kérdésként. Hogyan lehet egy pálma magasságát meghatározni az árnyékából?... Aki egy datolyapálma magasságát akarja tudni, mérje saját testmagasságát és annak árnyékát, majd a datolyapálma árnyékát. Akkor megtudhatja, milyen magas az a datolyapálma. Hogyan? Ez a tétel a háromszögek hasonlóságán alapszik! A pálma magassága úgy aránylik az árnyékához, mint ahogy az ember magassága aránylik saját árnyékához. Ha az ember magassága 180 centi s árnyéka 120 centi, a pálma árnyéka pedig 260 centiméter... Nos, akkor a datolyapálma magassága $260 \times 180 : 120 = 390$ centi. És így tovább... Ami volt, az mindig egyszerűbb, de tanulunk közben, s ami lesz, az bonyolultabb. Lehet ám, hogy Lévi Ben Gerson idelát hozzá a középkorból, gondolta TP... Prímszám vagyok magam is? Viccelődött magában, hogy elkezdhesse a módszeres gondolkodást. Mert különböző lökéshullámok segítenek, hogy az ember a matematika több területén is előbbre juthasson. A problémák és sejtések esetleges megoldása esetén aztán az addig rejtett összefüggések máris érintkeznek egymással. És így egységessé táguul univerzumunk... Most épp a gráfelmélet mutatja magát... Aztán egyszer majd Riemann sejtése is segíthet talán egy hatványösszeg-módszer kidolgozásában. Gyerünk... Mert a számelmélet más kérdései mellett ez a komplex függvénytanban és differenciál-egyenletek területén is segíthet a megoldhatóságban. Van-e egyáltalán technika egyenletek közelítő megoldásához, valószínűségi számelmélet?

És akkor megszűnt az idő e valószínűtlen helyzetben, hogy körbekeríti magát elvont gondolkodással mely függetlenné teszi, és megvédi talán az ostoba valósággal szemben. TP a képletek sűrűjében száguldott egy ceruzacsonkkal a liszteszacskó hátsó oldalán. Ott meditált a pózna tetején felejtve. De akárha csak a Másszáda tanúhegyén állna ellent a világ romboló felének... Hogy is alakulhat az a sejtés, amit Erdőssel közösen vetettek fel még 1936 kora őszén? Merthogy az egész számok bármely pozitív sűrűségű sorozata tartalmaz akármilyen hosszú számtani sorozatot... Tiszta legyen ám a tábla, ahová felírhatom majd egyszer az analízisem eredményeit! Ki kell bírni itt... Paradoxnak tűnhet, de a megoldott feladatok számának arányában nő min-

dig a megoldatlan problémák sora. Rám dőlhet-e valamikor az egész? Ezért az ismeretanyagon túl lényeglátónak kell lennünk. Mit s hogyan gondolunk... Vajon a matematika csak egy teremtett világ? Ám van benne rendszer! Az evolúciónak emberi többlete. A matematika a természet megértésének fontos eleme lett, mert a logika letéteményese. Ez ellentmond annak, hogy a világunk csak tetszőleges véletlenek műve lenne... Aztán a zacskópapíron folytatta TP az írást. Nem is vette észre az erdő irányából errefelé lopakodó fekete felhőket és farkasokat.

Abszurd, ha a fogság szabadságnak tűnik. De TP-nek úgy sikerült ez, hogy a matematikába bújt... Egyik eredményem a Legendre-polinómokra vonatkozó egyenlőtlenség. De méltányolják-e az analitikus-számelméleti vizsgálódásaimat is?... Most ugyan az interpolációs polinómok vannak még soron. Csak le kéne írni minden bizonyításomat, hogy ellenőrizhessem később. El kell jutnom egy nagyobb összefüggésig, amit majd akár hatványösszeg-módszernek is nevezhetnek! És leírni mindezt képletek sorával... De sajnos tudom azt is, hogy itt velem végződik ez a rusnya pózna. Ki lehetek így tulajdonképp? Süket karmester? Kettétört macesz? Vagy valami érinthetetlen prímszám, amely semmivel, sőt senkivel meg nem osztható, csak egyetlen önmagával? Valószínűtlen így az érvényesülésem. A gondolat nem tud megülni itt, elszáll a szélben s az idővel... Mégis nézzük csak, hogyan oszlanak el a prímszámok. És ha majd hegymagasságig tornyosul, akkor egész elméletté formálható az extrémális gráfok problémaköre. Hahó! Három dolog adódik, amiért érdemes élni még tán, a matematika, a nők és a zene... Hazajutok-e valaha, vagy fölfal a háború? És egyetlen adattá süllyedek valami történelemkönyvben? Jaj, ne! Élni jó... Hogy az tőlem függ? Az ember megélheti-e a halálát? Annyi dolog lenne még...

TP merengett, mit is mondott párja, mielőtt őt idezavarták. – Csak egymást átölelve lehet élni! – Hol lehet most ő? És hogy van a „fatelepe császára” itt? Kérdezgette magát így, vigasztalásra várva. Próbálta lelkét a magányhoz erősíteni. Mert bár elvész a hang e világrengetegben, de azért énekelj! – *Jaj, te szerelem, / Mibez kezdesz nélkülem...* – Lehet-e még gyerekek?... Aztán a pózna tetején bele kellett gondoljon, hogy magasság és mélység milyen esetleges viszony. Az számít csak, honnan nézzük... Az emlékezet sokat alszik, de néha nyújtózik is egyet, s éber állapotban aztán messzire nyúlik, a feledés helyett. Így lehetett, hogy a gondolataiba mélyedő Turán Pali homlokát egyszer csak megsimogatta Galitzenstein rabbi bácsi, a legrégebbre nyúló családi emlékbácsi. Aki képes volt viszonylag régen,

1758-ban születni, de tisztázta magát, hogy itt van. És későbbi felesége, Róza néni is valahol a távolban főzte ott a sóletet, ahogy csak egy nagyanya tudja azt. Pont átélt ő egy arrajáró évszázadot, 1800-tól 1896-ig... De néha megszakad a gondolat, mert valami partnak ütközik az érzelem hulláma. Mi lehet most fiatalabb testvéreivel, akik ott maradtak a Duna partján, Gyurival, Edittel és Auréllal? Meg a mamával, Arankával?... A zsidóellenes magyar törvények elintézték, hogy az ember törvényesen legyen kitaszítva! Játék a józan ésszel és sok véraláfutással. Minden ideológia lábbilincs a szabadságon! Több kell annál, tán a filozófia tisztességes teljessége és békekeresése... Minek a nevében is függök itt a fán? Hát gyümölcs vagyok én? Vagy utolsó levél lennék egy késő őszi lombkoronából? Jogok telepítése kéne erre a széles tájra... A tudomány néha azt hiszi, hogy végzett Istennel. De mint erkölcsi fegyelmező erő fennmarad Ő! Vagy az isten tudja. De TP mindig átérezte azt, hogy feladattal jövünk a világra. Csak le ne essen most innen! Csúszás a semmibe?... Felemelte fejét a papírból. Mert a káprázatos fényben hirtelen a távoli hegyek domborulatai nőket idéztek. Bár itt csak vágyálmok simíthatják végig testüket.

A hatalmas égbolt rejtélyesen terült szét az eszmélet felett. S láthatatlan végei okán széles mosoly öntötte el az ég arculatát. Ujjongó varázs kerítette hatalmába TP-t. Ha már a pokolba lökték az embert, ott ne a démonokkal foglalkozzék, hanem valami örömet keressen, reményt. Átérezte, arra kapott némi időt, hogy értelmessé tegye a valóságot, és nem nyeli el a kreatív időt a gépies síncipelés. Elámult. A matematika konstruált gomolyag, de igazsághordozó mégis. Odaszánva létezni jó. Nem adható fel! A belső idő pedig egészen másképp ketyeg, mint a külvilág órái. Főleg, ha egy-egy új idea elkezd örvényleni a fejében... TP arra gondolt, hogy bár nem illeszkedik ő itt az elfogadottak rendjébe, de sebj. Analízisének eredményei a fontosak. Ez nem önámítás, hanem tény. Ha két végtelen között lebeg el az egy szem életünk, akkor az alkotást képzeljük el úgy, mint az időben megkapaszkodásunk lehetőségét. És az akkor él, ha belekerül abba teljes életünk mint térkitöltés. Akkor szárnyalhatunk, mint a madarak, és nem leszünk gondolatszegények, mint a közvélekedés... Ám hirtelen pánik is előntötte. Itt nemcsak megszaggatják a lelket, de meggyilkolhatnak! Léghárítás meg agyelhárítás. De a legfőbb kérdés, hogy van-e mit fosni... Éhes vagyok, bár nem akarok. Hol is az a papír és a ceruzacsonk? Talán elég lesz még tételelem bizonyításához... Csak a Jóistennek mutathatom majd meg?

Rendkívüli esemény tódult az egyedülletbe. Elhirtelenedett a szél, és erősen fújni kezdett. Erre egy vaddisznócsorda csörtetett át a távolban a ferde, felfelé terített térképre hasonlító mezősávon. És potytyantott egy madár. A hatalmas természetet nem nagyon érdekli a sok kis fontoskodó ember... Jó lenne azon viccelődni, hogy ekkora pózna meredezik most a combjaim között, álmétkodott TP. De a végzetemhez vagyok láncolva. Szegény én... Meg mindenki más. Miért kell ez? Kinek jó? A rohadt életbe. Ám a villanypózna most Turán Palika szimmetriatengelye is, ahogy a jobb- és balfelem közé betüremlik. Még jó, hogy az agyam egyben van... Bizakodott. A matematika az ellenőrizhető logika pórázán tartott rendszeralkotás. Talán képes ezáltal emberarcúsítani az univerzum rejtélyét, megfejtve leírni bizonyos összefüggéseit. Ebben aztán hinni kell... Körbenézett. Semmi sem földi útvonal innen. Minden légvonalban. Az állatok viszont ugyanolyan hosszú, méla lesben töltik az időt lent, mint én itt. Ám ők vadásznak ezzel, s a végén esznek. Nekik nincs is talán más feladatuk. Nem nyomasztja őket valamiféle észjárás. Meg a fogság... A Kárpátok csúcsán csüngve akkor TP megérezte, hogy a széles univerzumban az ember léte csak egy, Isten képletei közül. A matematika megpróbál ugyan közös nevezőt találni a földöntúli mindenség más lehetséges képleteivel. Azt sugallja magának, hogy objektivitása ott is érvényes. Ami nem biztos.

Két hete az egyik éjjel döbbenetes csillaghullásokat látott. Ha nem is szakadt még az ég a Földre, azt üzenete, hogy az ember becsülje meg magát. Mert egyszer csak eltűnhet itt minden... A csillaghullással üzenet érkezett? A matematika pedig csak ijedt egérszerű próbálja meg szétrágni a távolságok mérőszalagját? Lehet-e a valószínűség-számításnak hétköznapi hasznosulása?... Rémület fogta el, csak ki ne fújja a szél kezéből a teleírt zacskópapírt és a ceruzacsonkot! Mert elveszhet akkor minden végeredmény, melyek nem imádkozás nyomán támadtak. Ő rögzítette a papírra, megismételhetetlen munkával. Az egyre erősödő szélben a sejtésekbe, számokba és képletekbe kapaszkodhatott. Ott kóválygott egész Szászlekenca felett a prímszámok fénytörése, a Riemann-sejtés gomolygó köde és valamiféle magasabbrendűség érzése. A mászóvasak pedig jól tartották a gondolkodás lehetőségének e súlyát, s a szél lassan elcsendesedett.

A halálról csak az élő tudhat valamit is. Mert létezhet-e napsütötte táj a koromfekete éjben? Az ember igyekezzon hát élni, amikor megteheti. Arról ne gondolkodjon, hogy elfér-e a világtörténelem zsebében... A barbárok zajos uralkodásától távol esik e

gondolkodásra készítő csend. Most már csak az a feladat, hogy láthatóvá tenni a matematikai gondolatot. Mégsem egy lebutított kalitkamadár vagyok. A gondolat belül kering ugyan, de ha túlpörög, kikiáltom... Így nyugtatta magát TP. A fák akár fület növeszthetnek e magányban, s így azt odaát az erdőben is meghallhatják. Hahóóó!... Van úgy, hogy az ember magában beszél. A legjobb társ hozzá... A kényszermunka-tábor emberi rosszaság műve. Nem azonos a sorssal! Nem engedhető, hogy azzá legyen. Bár a tudás nem véd meg a tankok ellen... Lehet, ezért is vagyok itt fent? Vagy hogy rálássak arra, amit tudok? Hogy tán nem úgy van... Az ember sokat tudhat, de nem mindent! Viszont kell merni eredetinek lenni. Az egy valódi jövőtávcső. El kell jutni kérdéstől az állításig. Mert bárhol is vagy, találj oda!

TP mellé odatelepedett a figyelmesen hallgató remény. Ami engedte, hogy megbeszélhesse önmagával a helyzetet. Nem csak az van, ami most van. Hanem az is, ami holnap van és tegnap lesz! Benne vagy mindben, ha éppen élsz. Akkor tudod felfogni. És az elhivatottság árama hajt. Egy villanypóznán... De így talán kiterjeszhető s végigfuttatható az egész világhálózaton. Izzó számelmélet, mely világít, és keresi a jót... Ha nincs iránya, az ember beleőrülhet az eszébe. Miért menjen ez a generáció a pocsékba? Elszántnak kell lenni! Csak mire futja az időmből?... Így faggatta magát TP a feltámadó szélben. Amott egy kőszáli sas. Az nem azon gondolkodik, hogy mi a helye az univerzumban. Csak az ember ilyen. De hogyan megyek mégis tovább, ha utamat állják a nációk? Hogy is foglalkozzam a Riemann-sejtéssel? Nincs megoldva semmi még... Túrhetetlen. Itt csak az idő fecsérlődik el. Semmi sem a gondolati kiterjedés növelése. Most a hatványösszeg-módszernek számelméleti alkalmazásairól kellene épp gondolkodni...

Aztán TP belemerült a panorámába, és egyre inkább a szaggatott vándorfelhők boldogsága kezdte eltölteni... A tudomány művelésében mégiscsak szabadság van! Még ha igen rideg módon érvényesül is az. Teljesen belerévedt. Világra szólónak lenni csak annyi talán, hogy ha egy provinciában beszorítanak a sarokba, olyat tudj mondani, amit meghall a külvilág. Legyen az a provincia akár a Római Birodalomban vagy a Szovjetben. A nyomorult hitlejáról már nem is szólva. A matematika elröpíthet mindebből... És a pózna tetején elengedte őt a gravitáció! Ujjongott e szabadságtól. Bár a lét könnyedsége nincs mindig arányban a helyzet súlyosságával. Analitikus számelmélet, extrém gráftétel és a hatványösszeg módszere... Világos volt a célzott

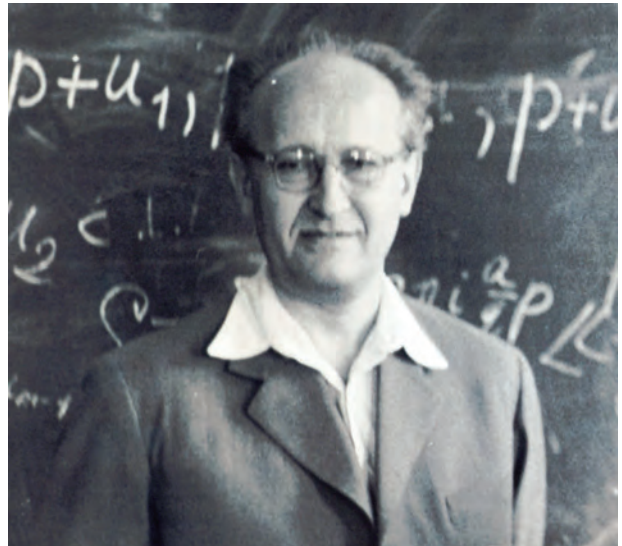
feladat számára. De helyzete, mint egy prímszám, tényleg semmi mással nem volt osztható, csak önmagával. Az erősek alázatával kell bírni. Ilyenkor még Istennel is kibékül a racionális elme. És TP egy maga facsarintotta dalra fakadt, hogy ne legyen visszhangtalan. – *Mit tebetnék érted, / Hogy szívedben öröm légyen, / Tika-tika-matematika, édes...* Aztán tovább biztatta magát a szélben. Ezen nevetett is fél percet, de aztán elszorodott. – Csak írd, Palika, úgysem olvas el senki... – A matematikai eredmények hatványozódása mellett újra hullámokban megszállta valamiféle bizonytalanság. Rájött, hogy az ember önmagának kevés. Hogy élhess, kell mindképp valaki más. Aki jön feléd a bizalom hídján. Vagy lennének szárnyaid, s el innen. – Valószínű, hogy csak a Jóistennek dolgozom, mert Magyarországnak nem kellek – suttogta az öntisztázás szándékával az arra repülő, érdeklődő madarak felé... Hogy emlékeznek-e az emberre, az már nem az én életem része, vacogott. Szuggerálni kényszerült magát, lélekjelenlét kell! A léleknek az ő jelenléte... Maradj velem végig, Istenem! Mert lehet-e innen fentről tájolni az érzelmeket?... Megszállottan róttá akkor a sorokat, előretörve az ismeretlenben. A logika extázisa nyomán talán elfoszlik a világ tudatlansága? De a helyzet hozza, hogy kéretlenül kell adni valamit az emberiségnek. S ne terheld túl az egódat. A fák tar koronáját megint vadul megcibálták a szelek. De TP a pózna tetején egy elvont világba fúrta a fejét, semmi más nem érdekes, csak a bizonyítás jó legyen! ... Aztán a szélbélelte egyedülétben TP másképp is belegondolt. A matematikában a személyem elfogadása hál'isten nem egy nyalakodó, költői nyelv negédességén, hanem a konkrét eredményeimen múlik. Mostanra értette meg Hósea komolyságát az Ótestamentumból. „Eljegyeztelek magamnak örökre, eljegyeztelek magamnak igazsággal, joggal, szeretettel és irgalommal, eljegyeztelek magamnak hűséggel – hogy megismerd az Örökkévalót.” Így kell ennek lennie. Ha már Európában kihalt a lelkiismeret. A matematika megment az emberen túl lévő igazságnak... Aztán a mászóvas lassan elkezdett nehezedni, és húzta a testet lefelé. TP arca elkomorult... A gráfok sűrűjében matematikai problémán gondolkodom, de azt itt váratlanul keresztüldöfi egy triviálisabb probléma. Nehéz egyéníteni. Ki szeret téged?!... Közben elúszott arrébb egy riasztóan homályos, szürke felhő. Nem lesz ebből eső, gondolta, ez még csak most megy el vízért. Aztán úgy érezte, menten elalszik, bár ezelőtti generációk egész sora figyelni az égből, abból ott fent...

Az erdő a szélről megdőlt, amikor a nyár levette magáról melegét, aztán a nyákos ősz nyakon öntötte hideg esővel. De mindez az erdőnek könnyebb, mint az embernek... Jaj, az a picinyke madár hozhatna enni valamit, gondolta sóváran TP. Mert ez a víziló innen nem tud elrepülni... Közben a lassan kopárrá váló táj szinte télies hidegében metszően kárógott egy kilátástalan fekete varjú, amint éhesen elhúzott innen. A Kárpátok felett kérdőjelként repdeső hegyvidéki madarak viszont megsejthették, hogy a pózna tetején ott egy ember, és léte által tán a Teremtő matematikai nyomkövetése bontakozik ki. Pár falevél sodródott TP szájához, aki egyre csak reménykedett. Biztosnak tűnik innen az, hogy jellemed határozza meg sorsodat. A zsidó nem egy zsákmányállat, akire folyton ráronthat a sok ragadozó... Csak hát enni kéne most, különben a világ rendben lenne. Vagy mégse... Az aljasság, ami ellenünkre történik, sajnos nem töri át a magyar emberek ingerküszöbét, hogy tiltakozzanak. Nem... Marad a madárénekek. Szálljatok csak ide!... És TP az újra s újra megtalált alkotás mámorában integetett a madaraknak, ezeknek a boldogoknak, szabad szárnyalásuk láttán. Integetett az érdeklődő és csipipelő madaraknak. E barátságos szabadok közt egyetlen birodalmi sas vagy turulmadár sem volt. Nem számított már a metsző szél, az eső, a fasizmus. Az emberi szellem képes felülemelkedni ezeken! Köröskörül pedig a természet érdeklődve várt, hogy mikor tud már összelelkezni az emberrel. Ezt susogták távolból a fenyvesek is. Mi van veled a múltkor óta?... Csak egy madár keresi így az univerzumot errefelé. Hisz a Kárpátok festői meredélyei között örvénylik az agresszív kor, amelyben egy ember próbál harmóniát teremteni, noha itt még a csillagokat is lelövöldözik az égről. Mit tehetett TP a Kárpátok csúcán, egy pózna tetején... Odaköszön sorban a kedves madaraknak. Hisz társak lettek.

Aztán jött egy keretlegény, és hadonászott a géppisztolyával. – A kurva anyád, бүдös zsidó, gyere

le már onnan agasból! Meddig akarsz fennmaradni?

Turán Pál professor (1910–1976)

Névjegyképletek

1. Bolyai Farkas
 $(x_1 = \sqrt[n]{a}, x_{n+1} = \sqrt[n]{a+x_n}, x = \lim_{n \rightarrow \infty} x_n) \Rightarrow (x^n = a + x)$
2. Bolyai János
 $\operatorname{ctg} \frac{\pi(x)}{2} = e^{\frac{1}{x}}$
3. Farkas Gyula
 $[(g'_1 x \leq 0, \dots, g'_n x \leq 0) \Rightarrow g' x \leq 0] \Leftrightarrow \exists \lambda_i \geq 0 : g = \lambda_1 g_1 + \dots + \lambda_n g_n$
4. Kónig Gyula
 $\alpha_m < \beta_n \quad (m \in M) \Rightarrow \sum_{m \in M} \alpha_m < \prod_{m \in M} \beta_m$
5. Fejér Lipót

$$\sigma_n(x) = \frac{s_0(x) + s_1(x) + \dots + s_{n-1}(x)}{n} = \frac{2}{n\pi} \int_0^{\pi/2} \frac{f(x+2t) + f(x-2t)}{2} \left(\frac{\sin nt}{\sin t} \right)^2 dt$$
6. Riesz Frigyes
 $A(f) = \int_a^b f(x) d\alpha(x) \quad (f \in C([a, b]))$
7. Haar Alfréd

$$\chi_0(x) = 1, \quad \chi_n^{(k)}(x) = \begin{cases} 0, & 0 \leq x < \frac{2k-2}{2^n}; \frac{2k}{2^n} \leq x < 1, \\ \sqrt{2^{n-1}}, & \frac{2k-2}{2^n} \leq x < \frac{2k-1}{2^n}, \\ -\sqrt{2^{n-1}}, & \frac{2k-1}{2^n} \leq x < \frac{2k}{2^n}, \end{cases} \quad (k = 1, \dots, 2^{n-1})$$
8. Turán Pál
 $\max_{1 \leq k \leq n} |z_k| = 1 \Rightarrow \max_{m+1 \leq \nu \leq m+n} |z_\nu^m + \dots + z_\nu^n| > \left(\frac{n}{8e(m+n)} \right)^n$
9. Erdős Pál
 $\frac{1}{x} \sum_{\substack{n \leq x, \omega(n) < \log \log x \\ n \leq \sqrt{\log \log x}}} 1 \rightarrow \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-\frac{t^2}{2}} dt$
10. Rényi Alfréd
 $2n = u_1 + u_l \quad (N \leq n \in \mathbb{N}, l \leq k)$

A matematika nem varázslat, hanem az absztrakció csodája (Turán Róbert)